

Hallituksen esitys eduskunnalle etäyhteyksien edistämisestä oikeudenkäynnissä yleisissä tuomioistuimissa

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, pakkokeinolakia, oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia ja sakon täytäntöönpanosta annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla lisättäisiin etäyhteyksien käyttömahdollisuuksia yleisissä tuomioistuimissa, markkinaoikeudessa ja työtuomioistuimessa ja sujuvoitettaisiin näin oikeudenkäyntejä.

Esitys tekisi mahdolliseksi tuomarille osallistua etäyhteyksillä oikeudenkäyntiin. Lisäksi säädetttäisiin mahdollisuudesta toimittaa suullinen käsittely kokonaan etäyhteyksien välityksellä. Tuomioistuimelle annettaisiin mahdollisuus määrätä, että asianosaisen oikeus olla läsnä suullisessa käsittelyssä toteutettaisiin etäyhteyksien välityksellä.

Suullisen todistelun vastaanottamisen edellytyksiä etäyhteyksillä kevennettäisiin.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan muutama kuukausi lain hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen, esimerkiksi 1.10.2024.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	5
2.1 Lähtökohdat	5
2.2 Oikeudenkäyntimenettelyn lähtökohtia	5
2.3 Nykyinen sääntely etäyhteyksien käytöstä oikeudenkäynneissä.....	6
2.3.1 Yleisiä lähtökohtia	6
2.3.2 Tuomarin etäosallistuminen oikeudenkäyntiin	6
2.3.3 Asianosaisen etäosallistuminen.....	7
2.3.4 Suullisen todistelun vastaanottaminen etäyhteyksien välityksellä.....	9
2.3.5 Pakkokeinot ja poissaolon seuraamukset etäyhteyksien välityksellä osallistuttaessa	10
2.4 Nykytilan arviointi	11
2.4.1 Tuomarin etäosallistuminen	11
2.4.2 Asianosaisen etäosallistuminen.....	12
2.4.3 Suullisen todistelun vastaanottaminen etäyhteyksiä käyttäen.....	13
2.4.4 Pakkokeinot ja poissaolon seuraamukset etäyhteyksien välityksellä osallistuttaessa	15
2.5 Perus- ja ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset	15
3 Tavoitteet	16
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	16
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	16
4.1.1 Monijäsenisen kokoonpanon jäsenen etäosallistuminen.....	16
4.1.2 Puheenjohtajan etäosallistuminen	16
4.1.3 Oikeudenkäynnin julkisuuden takaaminen	17
4.1.4 Asianosaisen etäosallistuminen.....	17
4.1.5 Suullisen todistelun vastaanottaminen etäyhteyksillä.....	17
4.1.6 Pakkokeinojen ja poissaolon seuraamusten käytön laajentaminen	18
4.1.7 Sääntelyn kokoaminen	18
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	18
4.2.1 Vaikutukset oikeudenkäyntimenettelyyn	18
4.2.2 Vaikutukset asianosaisiin, todistajiin ja asiantuntijoihin	19
4.2.3 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	20
4.2.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	21
4.2.5 Taloudelliset vaikutukset	21
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	22
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	22
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	23
5.2.1 Yleiskatsaus kehitykseen EU:n alueella.....	23
5.2.2 Ruotsi	24
5.2.3 Norja.....	25

5.2.4 Tanska	26
5.2.5 Saksa	27
5.2.6 Yhdistynyt kuningaskunta.....	28
6 Lausuntopalaute.....	29
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	29
7.1 Oikeudenkäymiskaari.....	29
7.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	39
7.3 Pakkokeinolaki.....	43
7.4 Laki sakon täytäntöönpanosta.....	43
7.5 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa	44
8 Lakia alemman asteinen sääntely	44
9 Voimaantulo	44
10 Toimeenpano ja seuranta	44
11 Suhde muihin esityksiin.....	44
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	44
12.1 Johdanto	44
12.2 Oikeudenmukainen oikeudenkäynti.....	44
12.3 Oikeudenkäynnin julkisuus.....	47
12.4 Johtopäätökset.....	47
LAKIEHDOTUKSET	49
oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta.....	49
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta.....	52
pakkokeinolain muuttamisesta.....	53
sakon täytäntöönpanosta annetun lain 30 §:n muuttamisesta.....	55
oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 4 §:n muuttamisesta.....	56
LIITE	58
RINNAKKAISTEKSTIT	58
oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta.....	58
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta.....	63
pakkokeinolain muuttamisesta.....	65
sakon täytäntöönpanosta annetun lain 30 §:n muuttamisesta.....	68
oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 4 §:n muuttamisesta.....	69

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman (2023) mukaan Suomi on teknologinen edelläkävijä, joka hyödyntää digitalisaation ja tekoälyn mahdollisuudet täysimääräisesti, ihmiset mukana pitäen. Digitalisaatio ja teknologian hyödyntäminen ovat hallitusohjelman mukaan yksi tärkeimmistä keinoista parantaa julkisten palveluiden laatua, tehokkuutta ja saatavuutta.

Oikeudenkäyntien osalta tavoitteena on nopeuttaa ja sujuvoittaa prosesseja samalla huomioiden oikeusturva ja perusoikeudet. Keinoina ovat muun muassa sähköisten toimintatapojen sekä etäyhteyksien ja videotallenteiden käytön lisääminen, kokoonpanojen tarkoituksenmukaisuuden arvioiminen ja syyteneuvottelun käyttöalan laajentaminen. Lisäksi hallitusohjelmassa on todettu, että etäyhteyksien laajempi käyttö vankien kuulemisissa mahdollistetaan.

Asianosaisten ja kuultavien mahdollisuuksia käyttää etäyhteyksiä oikeudenkäynneissä on lisätty vaiheittain vuodesta 2003 lähtien. Teknologian kehittymisen lisäksi merkittävä sykäys oli koronaviruspandemia, jonka aikana tuomioistuimien käyttöön hankittiin suuri määrä videoneuvottelulaitteita. Etäyhteyksien käyttäminen on tuonut huomattavat aika- ja kustannussäästöt asianosaisille ja toisaalta edesauttanut sitä, ettei asioiden ratkaisemisen viivästy. Hajanaista sääntelyä ei kuitenkaan ole arvioitu kokonaisuutena, eikä tuomarin mahdollisuudesta osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteydellä ole lainkaan säädetty.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriössä laadittiin vuonna 2023 arviomuistio, jossa on selvitetty kokonaisuutena etäyhteyksien käyttämisen nykytilaa yleisissä tuomioistuimissa ja kartoitettu tarvetta ja mahdollisuuksia sujuvoittaa oikeudenkäyntejä lisäämällä etäyhteyksien käyttömahdollisuuksia (Etäyhteydet oikeudenkäynneissä. Arviomuistio. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2023:2).

Arviomuistio oli keväällä 2023 lausuntokierroksella. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Etäyhteydet oikeudenkäynneissä. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2023:28).

Lakiesitystä on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä. Oikeusministeriön 1.2.2023 asettama Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmä (oikeuslaitostyöryhmä) on 9.10.2023 asettanut Etäyhteydet oikeudenkäynnissä -hankeryhmän tukemaan virkatyönä tehtävää valmistelua. Hankeryhmän tavoitteeksi on asetettu nykyistä selkeämpi lainsäädäntö, joka mahdollistaa laajasti etäyhteyksien käyttämisen oikeudenkäyntiin osallistumisessa ja suullisen todistelun vastaanottamisessa. Hankeryhmän toimikausi on ollut 9.10.2023—31.12.2023. Hankeryhmä on kokoontunut neljästi keskustelemaan lakiesityksen valmisteluun liittyvistä kysymyksistä. Lisäksi hankeryhmän työstä on keskusteltu oikeuslaitostyöryhmässä.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lähtökohdat

2.2 Oikeudenkäyntimenettelyn lähtökohtia

Yleisissä tuomioistuimissa käsitellään riita-, rikos- ja hakemusasioita sekä tiettyjä erityisiä asiaryhmiä. Noudatettava oikeudenkäyntimenettely poikkeaa tietyiltä osin asiaryhmän sekä tuomioistuimen asteen mukaan. Yleisesti ottaen oikeudenkäyntimenettelyn keskiössä on kuitenkin suullinen pääkäsittely, jossa asianosaiset perustelevat kantaansa ja tuomioistuin ottaa vastaan todistelun. Pääkäsittelyä edeltää kirjallinen tai suullinen valmistelu, jonka tarkoitus on turvata välittömän ja keskitetyn oikeudenkäynnin toteutuminen.

Hovioikeudessa asiat voidaan ratkaista joko esittelystä tai pääkäsittelyssä. Hovioikeuden velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely on säädetty oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 ja 15 §:ssä. Tilastojen mukaan hovioikeuksissa ratkaistiin vuonna 2022 yhteensä 7 855 asiaa, joista pääkäsittely toimitettiin 1 949 asiassa. Matkakäräjät järjestettiin 266 asiassa.

Oikeudenkäynti korkeimmassa oikeudessa perustuu pääosin kirjalliseen menettelyyn. Valituslupaharkinta suoritetaan kirjallisessa menettelyssä. Vuonna 2022 valituslupia myönnettiin 129 kappaletta. Suullisia käsittelyjä on vuosittain noin 5-15, vuonna 2021 ja 2022 molempina 6 kappaletta.

Oikeudenkäynnille asetettavat tavoitteet ovat keskenään hieman erilaisia riippuen siitä, onko kysymyksessä esimerkiksi rikosasia, dispositiivinen riita-asia vai riita-asia, jossa sovinto ei ole sallittu. Niin sanottu aineellisen totuuden periaate on korostuneimmillaan rikosasiassa. Sen mukaan oikeudenkäyntimenettelyn on luotava edellytykset siihen, että yksittäisessä asiassa olisi pystyttävä mahdollisimman suurella varmuudella perustamaan ratkaisu sellaisiin seikkoihin, jotka vastaavat sitä, mitä on tosiasiallisesti tapahtunut. Sen sijaan riita-asialla, jossa sovinto on sallittu, tavoitteeksi voidaan asettaa lähinnä se, että tuomioistuin päätyy lain mukaiseen ratkaisuun asianosaisten määräämän näytön ja oikeudenkäyntiaineiston asettamissa rajoissa.

Asiasta riippumatta oikeudenkäynnin keskeisiksi menettelyperiaatteiksi on asetettu välittömyys-, suullisuus- ja keskitysperiaatteet. Menettelyn suullisuudella tarkoitetaan sitä, että asianosaisten lausumat sekä todistelu esitetään tuomioistuimessa suullisesti. Suullisuuden on katsottu lisäävän oikeudenkäynnin varmuutta ja julkisuutta sekä edistävän sen nopeutta. Oikeudenkäynnin suullisuus liittyy läheisesti sen välittömyyteen. Välittömyydellä tarkoitetaan sitä, että oikeudenkäynnissä koko oikeudenkäyntiaineisto esitetään välittömästi asian ratkaisevalle tuomioistuimelle. Oikeudenkäynnin välittömyys ja suullisuus edellyttävät myös keskitysperiaatteen noudattamista. Oikeudenkäynnin keskittämällä tarkoitetaan sitä, että asian varsinaisen käsittely tapahtuu yhdessä yhtäjaksoisessa menettelyssä. (HE 15/1990 vp, s. 5 ja HE 82/1995 vp, s. 16)

Mainittujen menettelyperiaatteiden ohella oikeudenkäyntimenettelyä ohjaa käytännöllisenä periaatteena tarkoituksenmukaisuuden vaatimus. Se merkitsee pelkistettynä sitä, että oikeudenkäynti on toimitettavalla mahdollisimman varmalla, nopealla ja halvalla tavalla. Lisäksi oikeudenkäyntimenettelyltä vaaditaan, että se täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Oikeudenkäyntimenettelylle asetettavat vaatimukset liittyvät läheisesti oikeudenkäynnin funktioihin eli tarkoitukseen. Rikosasiassa oikeudenkäynnin tarkoituksen voidaan nähdä olevan yhtäältä toteuttaa rikosvastuuta, joka perustuu aineellisen rikosoikeuden säännöksiin, ja toisaalta

tarjota asianosaisille oikeusturvaa. Riita-asiassa oikeudenkäynnin tarkoitus on lähinnä mahdollistaa asianosaisten pääsy laillisiin oikeuksiinsa.

2.3 Nykyinen sääntely etäyhteyksien käytöstä oikeudenkäynneissä

2.3.1 Yleisiä lähtökohtia

Etäyhteydellä tarkoitetaan tässä esityksessä reaaliaikaista kuva- ja puheyhteyttä eli videoyhteyttä tai pelkkää reaaliaikaista puheyhteyttä. Nykyisessä lainsäädännössä käytetään pääsääntöisesti nimitystä tekninen tiedonvälitystapa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- tai puhe- ja näköyhteys keskenään. Toisinaan lainsäädännössä käytetään nimitystä videoneuvottelu.

Lainsäädäntö on avoin sen suhteen, mitä järjestelmiä etäyhteyden luomiseksi käytetään. Käytännössä tuomioistuinten käytettävissä ovat videoneuvottelupalvelu ja Skype for Business – viestintäsovellus (Tuomioistuinviraston laatima Opas tuomioistuimille etäyhteyksien käyttöön oikeudenkäynnissä 15.4.2020, s. 9-12). Eräissä pakkokeinoasioissa on käytetty erillistä videoneuvottelupalvelua.

Etäyhteyden käyttämisen erilaiset tilanteet voidaan jäsenellä seuraavasti. Ensinnäkin kysymys on siitä, onko tuomarın mahdollista osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteydellä. Toiseksi kysymys on siitä, millä edellytyksillä asianosaiset saavat käyttää etäyhteyksiä. Tähän liittyen kysymys on myös siitä, millaisia pakkokeinoja ja poissaoloseuraamuksia voidaan liittää tilanteeseen, jossa asianosaisen osallistuminen toteutetaan etäyhteyden välityksellä. Edelleen tähän liittyen kysymys on siitä, voidaanko vastoin asianosaisen tahtoa määrätä, että tämän oikeus osallistua oikeudenkäyntiin toteutetaan etäyhteyksien välityksellä. Lisäksi kysymys on siitä, millä edellytyksillä etäyhteyttä voidaan käyttää suullisen todistelun vastaanottamiseen.

2.3.2 Tuomarın etäosallistuminen oikeudenkäyntiin

Laissa ei ole säännöksiä tuomarın osallistumisesta suulliseen käsittelyyn videoyhteydellä. Korkein oikeus on ratkaisussa KKO 2021:91 (kohdat 18-19) katsonut, että tuomarın osallistuminen pääkäsittelyyn videoyhteydellä on periaatteellinen kysymys ja että pelkät käytännölliset syyt eivät oikeuta tuomaria osallistumaan pääkäsittelyyn videoyhteydellä. Tällaisesta osallistumisesta on ratkaisun mukaan säädettävä lailla. Siten tuomarın on nykyisten säännösten perusteella oltava läsnä istuntosalissa pääkäsittelyssä ja suullisessa käsittelyssä. Tämä pätee paitsi yhden tuomarın kokoonpanossa istuttaviin juttuihin, myös monijäsenisen kokoonpanon kaikkiin jäseniin.

Läsnäolovelvollisuus koskee pääkäsittelyiden lisäksi suullista valmistelua. Vaikka suullinen valmistelu voidaan toteuttaa video- tai puhelinyhteydellä (5 luvun 15 d §, ROL 5:10a ja 7:14a), sille on nykysääntelyn mukaan nimettävä fyysinen paikka, käytännössä useimmiten istuntosali, josta tuomari siihen osallistuu ja jossa yleisöllä on mahdollisuus seurata istuntoa.

Edellä todettu lähtökohta koskee kaikkia asioita yleisissä tuomioistuimissa mukaan lukien hovioikeudet ja korkein oikeus. Tilanne on sama markkinaoikeudessa ja työtuomioistuimessa, joissa sovelletaan niitä koskevien erityislakien rinnalla yleislakina oikeudenkäymiskaarta (laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa 4 luku 17 §, laki oikeudenkäynnistä työtuomioistuimessa 38 §).

Oikeustila ei kuitenkaan ole kaikilta osin täysin selvä. Epäselvyyttä on käytännössä esiintynyt erityisesti siitä, voiko tuomari osallistua etäyhteyksien välityksellä tiettyjen pakkokeinoasioiden käsittelyyn. Salaisia pakkokeinoja käsitellään melko vakiintuneesti muualla kuin istuntosalissa,

esimerkiksi tuomarin työhuoneessa, osallistui vaatimuksen tekijä käsittelyyn istuntosalista tai etäyhteydellä. Pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 2 momentin mukaan salaista pakkokeinoa koskevan vaatimuksen käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Myös vangitsemisasioiden käsittelyjä on ainakin osassa käräjäoikeuksia toimitettu siten, että kaikki asianosaiset ja myös puheenjohtaja ovat osallistuneet istuntoon etäyhteyksillä. Näin on saatettu menetellä ainakin uudelleen käsittelyissä ja viikonloppupäivystysten aikana. Vangitsemisistunnon käsittelyssä voidaan pakkokeinolain 3 luvun 6 §:n 4 momentin mukaan käyttää videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa. Saman luvun 1 §:n mukaan istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään. Istunto on myös tyypillisesti salainen. Lain esitöistä ei kuitenkaan ilmene, että pakkokeinolain etäyhteyden käyttöä koskevien säännösten oikeudenkäymiskaaren vastaavista säännöksistä poikkeavalla sanamuodolla olisi tavoiteltu erilaista lopputulosta. Päinvastoin lain perusteluissa (HE 271/2004, s. 67–68 ja HE 222/2010 vp, s. 254) puhutaan oikeudenkäymiskaaren säännöksiä vastaavalla tavalla osapuolten kuulemisesta videoyhteydellä. Näiltä osin oikeustila on ratkaisun KKO 2021:91 jälkeenkin jossain määrin epäselvä.

2.3.3 Asianosaisen etäosallistuminen

Nykyinen sääntely lähtee siitä, että asianosaisella on aina oikeus niin halutessaan osallistua suulliseen käsittelyyn, jossa hänen asiaansa käsitellään. Osallistuminen oikeudenkäyntiin etäyhteyksien välityksellä on poikkeus, johon tuomioistuin myöntää tarvittaessa luvan ja jonka tarkoituksena on keventää menettelyä asianosaisen kannalta. Sääntely heijastaa siten sellaista oletamaa, että asianosaisella on niin halutessaan ehdoton oikeus osallistua asiaansa käsittelyyn nimennomaan istuntosalissa. Lakivaliokunta on pitänyt asianosaisen suostumuksen edellyttämistä erittäin keskeisenä sekä rikos- että riita-asiassa (LaVM 2/2018 vp). Läsnäolo-oikeudesta voidaan poiketa ainoastaan oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa, jossa puheenjohtaja määrää istuntoa häiritsevän asianosaisen poistettavaksi salista. Nykyinen lainsäädäntö ei velvoita tuomioistuinta järjestämään poistetulle asianosaiselle tilaisuutta oikeudenkäynnin seuraamiseen etäyhteydellä.

Koska asianosaiset käytännössä tulevat usein kuulluiksi todistelutarkoituksessa oikeudenkäynnissä, osallistuminen etäyhteydellä liittyy läheisesti suullisen todistelun vastaanottamiseen etäyhteydellä. Nykyisessä lainsäädännössä kysymyksistä säädetään erikseen. Suullisen todistelun vastaanottamista käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Etäyhteyksien käyttömahdollisuutta oikeudenkäynneissä on lisätty asteittain vuodesta 2003 lukien. Vuonna 2003 mahdollistettiin riita-asian valmisteluistunnon pitäminen puhelimitse tai muuta vastaavaa tiedonvälitystapaa käyttäen (laki 768/2002) sekä suullisen todistelun vastaanottaminen puhelimitse tai videoyhteyttä käyttäen tietyissä tilanteissa (lait 360/2003 ja 381/2003). Vuodesta 2006 lukien (laki 243/2006) myös rikosasian valmisteluistunto on voitu pitää puhelimitse tai muuta vastaavaa tiedonvälitystapaa käyttäen.

Oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä vuonna 2016 laajennettiin mahdollisuutta kuulla henkilöä pääkäsittelyssä käyttäen videoyhteyttä, mahdollistettiin videoyhteyden käyttö otettaessa vastaan suullista todistelua pääkäsittelyn ulkopuolella sekä sallittiin tietyin edellytyksin rikosasian asianomistajan osallistuminen oikeudenkäyntiin videoyhteydellä muutenkin kuin hänen kuulemisensa osalta (lait 732/2015 ja 733/2015). Asianosaisten mahdollisuutta osallistua videoyhteydellä oikeudenkäyntiin laajennettiin edelleen

vuonna 2019, jolloin video-osallistumisesta tuli mahdollista kaikkien riita- ja rikosasioiden asianosaisille (lait 422/2018 ja 423/2018).

Voimassa olevat etäyhteyden käyttöä koskevat säännökset on sijoitettu oikeudenkäymiskaaren (OK) ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997; ROL) valmistelua, asianosaisia ja todistelua koskeviin lukuihin hajautetusti useiksi henkilökohtaisen läsnäolon eri tilanteissa korvaaviksi poikkeussäännöksiksi.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 d §:n mukaan valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin riita-asiaa ei kuitenkaan voida jättää sillensä tai ratkaista yksipuolisella tuomiolla tai tuomiolla, jos asianosainen jää pois istunnosta (OK 5:15d, 12:10 ja 12:11).

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:ssä säädetään osallistumisesta suulliseen käsittelyyn videoyhteydellä:

Riita-asian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos hän siihen suostuu ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin 17 luvun 52 ja 56 §:ää.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös asianosaisen lailliseen edustajaan sekä asianosaisen suostumuksella hänen oikeudenkäyntiavustajaansa tai asiamieheensä.

Tässä luvussa tarkoitettuna henkilökohtaisena läsnäolona suullisessa käsittelyssä pidetään myös osallistumista suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seurauksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.

Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmisteluistunnossa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa on oikeudenkäymiskaarta vastaavat säännökset puhelinvalmistelusta (ROL 5:10a ja 7:14a) sekä asianosaisen mahdollisuudesta osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteydellä rikosasiassa (ROL 8:13). Poikkeuksena videoyhteydellä ei ole sallittua osallistua tunnustamisoikeudenkäyntiin (ROL 8:13.5). Videoneuvottelun käyttäminen on mahdollista myös vangitsemisasiassa (PKL 3:6.4) ja salaista pakkokeinoa koskevan lupa-asian (PKL 10:43.2) sekä muuntorangaistusasian käsittelyssä (L sakon täytäntöönpanosta 30 §).

Kun asianosaiset osallistuvat etäyhteydellä, se tapahtuu useimmiten toisesta tuomioistuimesta tai muun viranomaisen luota. Kuitenkin käytännössä etäosallistumista tapahtuu myös muualta.

2.3.4 Suullisen todistelun vastaanottaminen etäyhteyksien välityksellä

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetään edellytyksistä, joilla asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita voidaan kuulla oikeudenkäynnissä video- ja puhelinyhteyden välityksellä.

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos:

- 1) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn;
- 2) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa;
- 3) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä;
- 4) menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta;
- 5) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt; tai
- 6) rikosasiassa kuultava on muusta kuin 4 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu.

Edellä 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa voidaan kuulemisessa kuitenkin käyttää myös puhelinta.

Asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kuultavalle kysymyksiä.

Lisäksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 56 §:n nojalla videoyhteyttä voidaan käyttää henkilön kuulemiseen pääkäsittelyn ulkopuolella, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi, ja jos henkilö ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua pääkäsittelyyn taikka hänen saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa, tai jos ennen pääkäsittelyä on tarpeen kuulla asianosaista tai muuta henkilöä tai ottaa vastaan muuta selvitystä sellaisen seikan selvittämiseksi, josta asiantuntijaa kuullaan. Puhelin- tai videoyhteyden käyttäminen on mahdollista myös anonyymien todistajan kuulemiseksi (OK 17:53.1).

Rikosasiassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 ja 56 §:ää sovelletaan vastaajan ja asianomistajan kuulemiseen todistelutarkoituksessa (ROL 8:13.1).

Nykytilassa puhelinkuuleminen on OK 17:52.2:n mukaan mahdollista 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa.

Käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun vastaanottamisesta muutoksenhakuasteessa on säädetty lailla 96/2022, joka tulee voimaan erikseen säädettävällä lailla. Mainitulla lailla muutetaan oikeudenkäymiskaaren sääntelyä siten, että käräjäoikeudessa vastaanotettava todistelu pääsääntöisesti videoidaan ja otetaan vastaan muutoksenhakuasteen suullisessa käsittelyssä tallenteelta.

2.3.5 Pakkokeinot ja poissaolon seuraamukset etäyhteyksien välityksellä osallistuttaessa

Kun asianosainen osallistuu pääkäsittelyyn etäyhteydellä, nykyisessä lainsäädännössä tehdään ero sen suhteen, osallistuuko hän toisesta tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta käsin, jolloin tuomioistuin voi käyttää pakkokeinoja henkilön tuomiseksi kuultavaksi ja määrätä seuraamuksia tämän jäädessä pois, vai jostakin muusta tilasta, jolloin pakkokeinoja tai poissaolo-seuraamuksia ei voida käyttää.

Jos henkilön osallistuminen oikeudenkäyntiin tai hänen kuulemisensa tapahtuu etäyhteyttä käyttäen toisesta tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta, sovelletaan henkilöön tavanomaisia säännöksiä poissaolon seuraamuksista ja häneen kohdistettavista pakkokeinoista (OK 12:8.4 ja 17:41.4 sekä ROL 8:13.4). Henkilö voidaan siten kutsua osallistumaan istuntoon toisen viranomaisen toimipisteestä sakon uhalla ja määrätä hänet tarvittaessa tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Jos asianosainen jää kutsuttuna pois istunnosta, riita-asia voidaan tällaisessa tapauksessa myös ratkaista. Edellä mainittuja säännöksiä sovelletaan soveltuvin osin hovioikeudessa (OK 26:11 ja 26:25 sekä ROL 12:1). Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24 a §:n 2 momenttiin on lisäksi sijoitettu puhelin- ja videokuulemisesta hovioikeudessa koskeva tarkentava säännös, joka on kumottu tarpeettomana myöhemmin voimaanpantavalla lailla 96/2022 (ks. HE 133/2021 vp, s. 78). Korkeimman oikeuden osalta laissa ei ole tarkempia säännöksiä suulliseen käsittelyyn osallistumisesta videoyhteyden välityksellä tai mainitulla tavalla tapahtuvasta todistelun vastaanottamisesta. Korkein oikeus on katsonut, että edellä mainittuja yleisiä säännöksiä voidaan soveltuvin osin soveltaa myös korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä (KKO 2021:5, kohdat 4–7, ks. myös KKO 2017:12).

Valmisteluistunnot muodostavat poikkeuksen edellä todettuun. Yleinen lähtökohta laissa on se, että asianosainen määrätään saapumaan istuntoon henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua (OK 12:6.2 ja ROL 8:1.2). Riita-asia voidaan ratkaista istuntoon saapuneen vaatimuksesta yksipuolisella tuomiolla tai tuomiolla, jos vastapuoli on jäänyt pois istunnosta (OK 12:10 ja 12:11). Kuitenkin etäyhteydellä tapahtuvaa riita-asian valmistelua koskevassa pykälässä (OK 5:15 d) on nimenomaisesti suljettu pois OK 12 luvun säännösten soveltaminen siltä osin kuin asia voitaisiin yleensä ratkaista asianosaisen poissaolon perusteella. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain suullista valmisteluistuntoa koskeva 5 luvun 10 a §:ssä puolestaan ei ole mainintaa siitä, sovelletaanko rikosjuttujen etävalmisteluistunnoissa asianosaisen poissaoloa koskevia säännöksiä, mutta asianosaisen läsnäoloa koskevien säännösten (ROL8:1, 8:4, 8:5 ja 8:6) sanamuodon perusteella pakkokeinot ja poissaolon seuraamukset koskevat kuitenkin rikosasioissakin vain tilanteita, joissa asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, eikä etäyhteyksin toimitettavan valmisteluistunnon osalta ole tehty vastaavaa rinnastusta henkilökohtaiseen läsnäoloon kuin suulliseen käsittelyyn osallistumista koskevassa säännöksessä on.

Tuomioistuin ei edellä sanotun vuoksi voi velvoittaa asianosaista osallistumaan etäyhteydellä valmisteluistuntoon sakon tai asian ratkaisemisen uhalla, ja jos asianosainen ei noudata tuomioistuimen kutsua osallistua valmisteluistuntoon etäyhteydellä, tuomioistuimella ei ole muuta vaihtoehtoa kuin peruuttaa käsittely ja kutsua asianosainen saapumaan seuraavalla kerralla istuntoon henkilökohtaisesti ja asettaa tällöin asianmukainen uhka poissaolon varalta.

Nykyinen oikeudenkäymiskaaren valmisteluistuntoja koskeva etäosallistumissäännös ei ole ai-
van selvä sen suhteen, voidaanko poissaolon uhka asettaa valmisteluistuntoon henkilökohtai-
sesti kutsutulle silloin, jos toinen osapuoli osallistuu valmisteluistuntoon etäyhteydellä.

2.4 Nykytilan arviointi

2.4.1 Tuomarin etäosallistuminen

Kun rikos- ja riita-asioiden oikeudenkäyntimenettely uudistettiin 1990-luvulla, keskeiseksi me-
nettelyperiaatteen omaksutun välittömyysperiaatteen toteutuminen edellytti käytännössä sitä,
että tuomarit, asianosaisten ja asiassa kuultavien henkilöt olivat lähtökohtaisesti läsnä samassa
paikassa. Asianosaisten ja kuultavien osalta tästä lähtökohdasta on poikettu sallimalla tietyissä
tilanteissa asianosaisten etäosallistuminen ja suullisen todistelun vastaan ottaminen etäyhteyk-
siä käyttäen. Arvioitavaksi ei kuitenkaan toistaiseksi ole otettu sitä, olisiko syytä sallia myös
tuomarin etäosallistuminen oikeudenkäyntiin.

Välittömyysperiaate mainitaankin käytännössä merkittävimäksi vastasyiksi tuomarin etä-
osallistumiselle. Välittömyysperiaatteen toteutumisen kannalta ei kuitenkaan ole merkitystä
sillä, osallistuuko tuomari oikeudenkäyntiin istuntosalissa läsnä ollen vai etäyhteyksien välityk-
sellä, jos asianosaisten itse osallistuvat oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä. Lisäksi välittömyyspe-
riaatetta ei ole syytä nähdä itseisarvoksi, vaan kysymys on enemmän menettelyllisestä periaat-
teesta, joka palvelee oikeudenkäynnille asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja suojaa menet-
telyn oikeudenmukaisuutta. Esimerkiksi suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista
koskevassa uudistuksessa lähdettiin siitä, että välittömyysperiaatteella perinteisesti suojatut
päämäärät, oikeudenkäynnin varmuus, nopeus ja halpuus sekä oikeudenkäynnin oikeudenmu-
kaisuuden toteutuminen, voidaan tekniikan kehittymisen myötä saavuttaa joissain tilanteissa
paremmin sellaisessa menettelyssä, joka ei nykyisessä laajuudessa perustu välittömyysperiaat-
teelle (HE 133/2021 vp, s. 19).

Tuomarin etäosallistuminen oikeudenkäyntiin voisi useissa tapauksissa olla tarkoituksenmukai-
nen tapa järjestää oikeudenkäynti. Näin on erityisesti silloin, kun etäosallistuminen mahdolli-
saisi sen välttämisen, että asian ratkaiseminen viivästyy. Tällainen tilanne olisi käsillä, kun pe-
rinteisen oikeudenkäynnin edellyttämää tai koko ratkaisukokoonpanolle riittävän suurta istun-
tosalia ei ole saatavilla tai kun käsittely muutoin peruuntuisi siksi, ettei jokin tuomioistuimen
jäsen pysty osallistumaan siihen istuntosalista käsin. Toisaalta se voisi olla tarkoituksenmu-
kaista myös silloin, kun etäosallistumisella saavutettaisiin merkittävää aika- ja kustannusäästöä
virkamatkustamisen vähentymisen myötä. Se mahdollistaisi myös ripeän käsittelyn esimerkiksi
päivystysluonteisissa pakkokeinoasioissa.

Kun etäyhteyksien laatu ja saatavuus on parantunut ja niiden käyttäminen oikeudenkäynnissä
on muuten lisääntynyt, ei enää ole vakuuttavia perusteita olla sallimatta myös tuomarin etäosal-
listumista ainakin joissakin asioissa.

Toisaalta vaatimus tuomarin läsnäolosta oikeussalissa on perusteltu oikeudenkäynnin julkisuu-
den toteutumisen kannalta. Julkisuus toteutuu parhaiten, kun yleisöllä on tilaisuus seurata oi-
keudenkäyntiä siinä oikeussalissa, jossa oikeudenkäynti tapahtuu. Tämän edellytys on se, että
ainakin joku ratkaisukokoonpanosta on paikalla oikeussalissa. Jos tuomarin etäosallistuminen
sallitaan siten, ettei kenenkään ratkaisukokoonpanoon kuuluvan edellytetä olevan paikalla istun-
tosalissa, oikeudenkäynnin julkisuus on toteutettava toisella tavalla.

Oikeudenkäynnissä noudatettava menettely kuuluu tarkimmin säänneltyihin viranomaisprosesseihin, ja menettelyllä ja siitä saatavalla kokemuksella on itsenäistä merkitystä myös yhteiskunnallisesti arvioituna. Tuomioistuinten uskottavuuden ja tuomioistuinratkaisujen yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden säilyttämisen kannalta on tärkeää, että oikeudenkäyntimenettely on järjestetty tavalla, joka ylläpitää tuomioistuinten legitimitettiin ja arvovaltaa. Tuomarin osallistumista oikeudenkäyntiin perinteisellä tavalla eli istuntosalista käsin voidaan puolustaa myös tästä näkökulmasta arvioituna.

2.4.2 Asianosaisen etäosallistuminen

Asianosaisen etäosallistumista koskeva sääntely on asianosaisen kannalta tarkasteltuna verraten joustavaa. Tätä on pidetty tärkeänä myös sen vuoksi, että käräjäoikeuksien määrää on tällä vuosituhannella voimakkaasti vähennetty (LaVM 2/2018 vp). Nykyisen sääntelyn perusteella asianosaiset voivat useissa tapauksissa osallistua etäyhteydellä rikos- ja riita-asioiden oikeudenkäynteihin. Asianosaisen etäosallistuminen edellyttää kuitenkin tämän omaa suostumusta sekä sitä, että tuomioistuin harkitsee osallistuminen soveliaaksi. Tietyissä tilanteissa este asianosaisen etäosallistumiselle on lisäksi se, että hänen kuulemiselleen todistelutarkoituksessa etäyhteyksiä käyttäen on OK 17:52:ssa asetettu lisäedellytyksiä. Ainakin lyhyissä pääkäsittelyissä tämä käytännössä merkitsee sitä, että kuulemiseen liittyvien lisäedellytysten jäädessä täyttymättä etäosallistuminenkaan ei käytännössä ole mahdollista. Pidemmässä pääkäsittelyissä tilanne on tältä osin toinen.

Asianosaisten etäosallistumisesta on saatu pääosin hyviä kokemuksia. Etäosallistumisen on koettu tuovan joustavuutta oikeudenkäynteihin. Etäyhteyksien käyttäminen vähentää asianosaisten sekä asiamiesten matkustamisesta aiheutuvaa ajanhukkaa ja alentaa oikeudenkäynnin kustannuksia. Videoneuvottelun käyttäminen on ollut käytännössä tehokas tapa toteuttaa pääkäsittelyn valmistelu, ja siitä on saatu hyviä tuloksia myös sovittelussa.

Siltä osin kuin kysymys on siitä, milloin asianosaisen on mahdollista osallistua etäyhteyksien oikeudenkäyntiin, säännöksissä ei ole erityisiä muutostarpeita. Sen sijaan asianosaisen poikkeuksetonta oikeutta osallistua oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin voidaan pitää kritiikille alttiina. Tällaista oikeutta ei vaikuttaisi olevan sellaisenaan johdettavissa perus- tai ihmisoikeuksista. Asianosaisella on luonnollisesti oikeus osallistua oman asiansa käsittelyyn, mutta videoyhteyksien laadun ja oikeudenkäyntimenettelyn digitalisoitumisen myötä tämä oikeus voidaan useimmissa tapauksissa toteuttaa etäyhteyksiä käyttämällä. Jo oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 § osoittaa, että läsnäolo-oikeus ei ole ehdoton. Ei ole mitään syytä edellyttää, että esimerkiksi oikeudenkäynnin järjestyksen ja turvallisuuden vaarantavan asianosaisen olisi saatava olla läsnä istuntosalista.

Asianosaisen läsnäoloa voidaan tarkastella paitsi oikeutena, myös velvollisuutena. Periaatteellisesti merkittävänä ratkaisuna voidaan pitää sitä, että rikosasian vastaajan voidaan jo nykyään sallia osallistuvan videoyhteyden välityksellä. Kysymystä siitä, milloin asianosaisen edellytetään osallistuvan oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin, onkin pidettävä periaatteellisesti vähintään yhtä merkittävänä kuin tuomarin osallistumistapaa koskevia kysymyksiä. Asianosaisen läsnäolo ei ole pelkästään käytännöllinen ja teknisluontoinen vaan myös periaatteellinen yhteiskunnallinen kysymys. Rikosoikeudenkäynnissä on ratkaistava, luetaanko vastaajan syyksi se teko, josta hänelle vaaditaan rangaistusta. Rikostuomion yhtenä funktiona on pidetty niin sanottua moitefunktiota; rangaistukset ovat yhteiskunnan esittämä moite (HE 44/2002 vp s. 47). Vaikka oikeudenkäynti päättyisikin syytteiden hylkäämiseen tai vaikka syyksilukeva tuomio annettaisiin myöhemmin kansliassa, jo syytteen vastaanmisella on yhteiskunnallista merkitystä. Moitefunktio saattaakin varsinkin vakavammassa rikoksissa edellyttää sitä, että vastaaja

on läsnä oikeudenkäynnissä istuntosalissa. Vastaajan läsnäolo istuntosalissa voi tietyissä tapauksissa olla merkityksellistä myös asianomistajan kannalta arvioituna. Historiallisesti suomalaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä vastaajan on edellytetty saapuvan henkilökohtaisesti oikeuteen vastaamaan häntä vastaan nostettuun syytöseen (KKO 2022:55, kohta 9), ja viime kädessä vastaaja on tuotu paikalle väkisin. Kuitenkin jo nykyisessä lainsäädännössä etäosallistuminen samastetaan henkilökohtaiseen läsnäoloon (ROL 8:13.4). Toisaalta nykyiselläänkin soveliaisuusharkinnassa on tarkoitettu otettavaksi huomioon teon vakavuus ja asian julkinen intressi (HE 200/2017 vp, s. 47). Käytännössä vastaajan esittämä pyyntö saada osallistua etäyhteyksillä on kuitenkin yleensä hyväksytty.

Toisin kuin rikosasiassa, siviiliasiassa asianosaisten läsnäolovelvollisuus on riippuvainen keskeisesti asian selvittämistarpeesta (OK 12:6) ja siitä, onko asiassa sovinto sallittu.

Nykytilassa asianosaisten edellytetään osallistuvan tunnustamisoikeudenkäyntiin istuntosalista käsin. Poikkeukseton velvollisuus ei enää ole perusteltu. Vastaajan läsnäolovelvollisuuden taustalla on menettelyn poikkeuksellisuus ja siihen liittyvä tarve tuomioistuinkontrollin korostamiseen. Tuomioistuimen mahdollisuudet varmistua tunnustamisoikeudenkäynnin edellytyksistä ovat kuitenkin yleensä yhtä hyvät, vaikka vastaaja osallistuisikin oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä. Syyttäjän velvollisuudelle olla läsnä istuntosalissa on vaikea nähdä periaatteellisiakaan syitä

2.4.3 Suullisen todistelun vastaanottaminen etäyhteyksiä käyttäen

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 § on tullut voimaan vuonna 2015 osana oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kokonaisuudistusta. Digitalisaation voimakas eteneminen ja koronapandemian aikana saadut kokemukset etäyhteyksien aiempaa laajemmasta käyttämisestä ovat tehneet säännöksestä vanhentuneita. Kokemukset hyvälaatuisen videon välityksellä tehdyistä kuulemisista ovat olleet pääosin positiivisia. Vaikka pääsääntönä olisi jatkossakin pidettävä kuulemisista istuntosalista käsin, perusteita ei enää ole asettaa videokuulemiselle sen vaihtoehdona erityisiä edellytyksiä. Tämä koskisi myös kertomuksen uskottavuuden arvioimista.

Nykyinen oikeustila on siinä mielessä jossain määrin epäjohtonmukainen, että suullinen todistelu on katsottu voitavan vastaanottaa muutoksenhaussa luotettavasti laadukkaalta kuva- ja äänitallenteelta, mutta suullisen todistelun vastaanottamiselle etäyhteydellä kuva- ja ääniyhteyttä hyväksi käyttäen muissa tilanteissa on asetettu erityisiä edellytyksiä.

Videoyhteydellä vastaanotettavan suullisen todistelun osalta tilannetta on lain esitöissä ja oikeuskäytännössä pidetty pitkälti samankaltaisena kuin henkilöä välittömästi tuomioistuimen pääkäsittelyssä kuultaessa. Vaikka videoyhteyttä käytettäessä havainnointimahdollisuudet eivät ole aivan samalla tasolla kuin henkilöä välittömästi läsnä olevana kuultaessa, vallitseva oikeuspsykologinen käsitys viittaa siihen, että henkilötodistelun luotettavuuden arvioinnin kannalta keskeiset seikat voidaan pääsääntöisesti havainnoida riittävällä tavalla hyvälaatuisen videoyhteyden välityksin. Kertomuksen uskottavuuden arvioimiseen vaikuttavat seikat ovat nykyisen oikeuspsykologisen käsityksen mukaan ainakin pääosin sellaisia, joita voidaan yhtä havainnoida hyvälaatuisen videoyhteyden välityksellä (ks. KKO 2021:5, kohta 21). Tätä seuraten lainuudistuksessa, jonka myötä suullinen todistelu tullaan lähtökohtaisesti ottamaan vastaisuudessa vastaan muutoksenhaussa käräjäoikeudessa laaditulta videotallenteelta, katsottiin, että suullinen todistelu voidaan luotettavasti ottaa vastaan ja arvioida riippumatta siitä, vastaanotetaanko se kuva- ja äänitallenteelta vai niin, että kuulusteltava esittää kertomuksensa henkilökohtaisesti tuomioistuimen jäsenten edessä, kunhan kuva- ja äänitallenne on riittävän laadukas (HE 133/2021 vp, s. 21).

Luontevaa on vastaavasti katsoa, että suullinen todistelu on jo sitä ensimmäisen kerran esitettäessä arvioitavissa pääsääntöisesti yhtä luotettavasti riippumatta siitä, otetaanko se vastaan videoyhteydellä vai kasvotusten. Jos videoyhteys on riittävän laadukas, mahdolliset erot kuultavan kertomuksen luotettavuuden arvioinnissa liittyvät lähinnä siihen tapauskohtaiseen arviointiin, seuraako esimerkiksi jutun laadusta, kuultavan henkilön olinpaikasta tai muista kuulemis-tilanteen olosuhteista aihetta epäillä kertomuksen luotettavuutta. Tällöin kysymys ei ole siitä, etteikö henkilöä sinänsä kyettäisi havainnoimaan riittävän selkeästi videoyhteyden välityksellä, vaan esimerkiksi siitä, että asiassa voi olla aihetta olettaa kuultavan henkilön olevan jonkinlaisen painostuksen alaisena. Säädetäessä mahdollisuutta suullisen todistelun vastaanottamiselle videoyhteydellä vuonna 2003 on lähdetty perustellusti siitä, että kysymys on ollut erityistilanteesta, ja sellaisena menettelyn soveltamisalaa on rajoitettu. Videoneuvotteluteknologian ja oikeuspsykologisten käsitysten kehittymisen myötä voidaan kuitenkin arvioida, että laissa asetettu uskottavuusedellytys lähtökohtaisesti täyttyy nykyisin videokuulemismenetelmin. Ne seikat, joiden vuoksi videoyhteyden käyttäminen ei tapauskohtaisten seikkojen vuoksi sovellu suullisen todistelun vastaanottamiseen, olisi mahdollista ottaa huomioon myös yleisessä soveliaisuusarvioinnissa. Myös muut laissa asetetut lisäedellytykset ovat luonteeltaan sellaisia, että ne olisi mahdollista ottaa huomioon soveliaisuusarvioinnissa niiden edellyttämällä painoarvolla.

Lisäksi oikeustilaa voidaan pitää epäselvänä sen osalta, miten muut edellytykset käytännössä suhtautuvat uskottavuusedellytykseen ja soveliaisuusarvioinnin. Säännös nimittäin periaatteessa mahdollistaa esimerkiksi sellaisen tulkinnan, että suullinen todistelu etäyhteydellä sallittaisiin, vaikka uskottavuusedellytys ei täyty, jos kuultavalle aiheutuisi todisteen merkitykseen nähden huomattavia kustannuksia.

Uskottavuusedellytyksen ja muiden lisäedellytysten arvioinnin sekä soveliaisuusarvioinnin erottaminen toisistaan voi olla käytännössä hankalaa. Lisäksi, kuten edellä on todettu, asianosaisten kuuleminen etäyhteyksiä käyttäen on käytännössä läheisesti kytköksissä hänen mahdollisuuksiinsa osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteydellä. Kokonaisuutena arvioiden vaikuttaisi siltä, että suullisen todistelun vastaanottamiselle videoyhteydellä asetettuja edellytyksiä olisi mahdollista säännöstasolla keventää nykyisestä. Tällöin videoyhteyden soveltuvuus todistelun vastaanottamiseen voitaisiin jättää arvioitavaksi yleisen soveliaisuusarvioinnin kautta muun etäyhteyssääntelyn tavoin. Käytännössä ero nykyiseen soveltamiskäytäntöön ei olisi merkittävä, vaan muutoksella ennen kaikkea selkeytettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin sääntelyä sekä päivitetäisiin sitä vastaamaan oikeuskäytännön ja oikeuspsykologisen tiedon kehittymistä.

Edellä todetuista perusteista oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n lisäedellytyksiä suullisen todistelun vastaanottamiselle etäyhteyksiä käyttäen ei voida enää pitää tarpeellisina. Saadut kokemukset etäyhteyksien käyttämisestä ovat olleet pääosin myönteisiä. Tavanomaista on, että asianosaiset, todistajat ja asiantuntijat toivovat kuulemistaan etäyhteyksillä useammin kuin siihen voidaan lain mukaan suostua. Käytännössä etäyhteyksien käyttämisen suurin negatiivinen vaikutus oikeudenkäynnissä on niihin toisinaan liittyvässä teknisessä epävarmuudessa.

Puhelinkuulemisen käyttöalan laajentamiseen ei ole tällä hetkellä tarvetta ottaen huomioon myös videokuulemisen käyttöalan laajeneminen. Asianmukaista on, ettei puhelinkuuleminen ole mahdollista, kun kertomuksen uskottavuutta ei voida luotettavasti arvioida ja kertomuksen uskottavuus on riidanalainen. Kuitenkin käytännössä esiintyy tilanteita, joissa puhelimella tapahtuva kuuleminen voisi olla vartenotettava mahdollisuus välttää oikeudenkäynnin peruuntuminen. Tällöin olisi perusteltua, että mahdollista näytön laadun heikkenemistä voitaisiin tapauskohtaisesti punnita oikeudenkäynnin viivästyttämisestä aiheutuvia haittoja vasten.

2.4.4 Pakkokeinot ja poissaolon seuraamukset etäyhteyksien välityksellä osallistuttaessa

Hyviä perusteita ei ole sille, että etäyhteydellä toteutetuissa valmisteluistunnoissa ei voida käyttää vastaavia poissaoloon liittyviä uhkia ja seuraamuksia kuin etäyhteydellä toteutetuissa pääkäsittelyissä. Eron selittää ilmeisesti se, että valmistelua koskevat säännökset on aikanaan laadittu ennen kaikkea puhelinvalmistelua silmällä pitäen.

Pakkokeinojen ja poissaolon seuraamusten määrääminen on rajoitettu tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona tapahtuviin kuulemisiin sekä periaatteellisista että käytännöllisistä syistä. Periaatteellisissa syissä on kysymys siitä, että muunlainen osallistuminen edellyttää asianosaisen suostumusta. Käytännölliset syyt liittyvät siihen, etteivät muut kuin viranomaisten väliset videoneuvottelut ole osoittautuneet kovinkaan toimintavarmiksi. Kun henkilö saapuu tuomioistuimeen tai muuhun viranomaiseen etäyhteyden käyttämistä varten, voidaan lähteä siitä, että yhteydet toimivat, ja elleivät poikkeuksellisissa tapauksissa toimi, on selvää, että paikalle saapunut asianosainen on tällöinkin täyttänyt hänelle asetetut velvoitteet. Tämä on myös tuomioistuimen helposti kontrolloitavissa. Näin ei ainakaan toistaiseksi ole, kun henkilö osallistuu oikeudenkäyntiin muista tiloista ja muuta tietojärjestelmää käyttäen. Jos henkilö tällaisessa tilanteessa ilmoittaa, että hän ei pysty teknisistä syistä omilla laitteillaan ottamaan etäyhteyttä, tuomarin on käytännössä mahdotonta varmistua siitä, onko este todellinen.

Käytännössä ei tiettävästi ole esiintynyt juurikaan sellaisia ongelmia, että etäyhteydellä osallistumaan kutsutut henkilöt olisivat laiminlyöneet osallistumisensa. Tämä selittyy luultavasti osittain sillä, että etäyhteyden käyttäminen on useimmiten perustunut asianosaisen pyyntöön ja joka tapauksessa edellyttänyt tämän suostumusta. Esityksen mukaan asianosaisen suostumusta koskevasta edellytyksestä luovuttaisiin. Tämän ja sääntelyn johdonmukaisuuden vuoksi paikallaan olisi, että pakkokeinoja ja poissaolon seuraamuksia ei rajoitettaisi koskemaan ainoastaan tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa etäyhteydellä tapahtuvaa kuulemistä tai osallistumista. Tämä edesauttaisi oikeudenkäynnin joutuisuutta ja poistaisi yhden mahdollisuuden tahlallaan viivyttää oikeudenkäyntiä.

2.5 Perus- ja ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Säännöksen luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Säännöksessä tarkoitettuihin oikeus- suojatakeisiin kuuluvat siinä nimenomaisesti mainittujen osa-alueiden lisäksi muun muassa käsittelyn suullisuutta koskevat vaatimukset sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa erityisesti rikoksesta syytetyille taatut oikeudet. Toisaalta säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia esimerkiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta, kunhan kyseiset poikkeukset eivät muuta julkisuuden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäisessä tapauksessa vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp, s. 74 ja PeVL 35/2002 vp, s. 2/II).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla takaa jokaiselle oikeuden oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin. Julkisuudella pyritään osaltaan edistämään oikeudenkäyntien oikeudenmukaisuutta ja luottamusta tuomioistuihin. Julkisuusvaatimuksen on katsottu sisältävän kaksi keskeistä ulottuvuutta: yleisön oikeuden seurata käsittelyä sekä oikeuden suulliseen käsittelyyn niin riita- kuin rikosasioissa (ks. esim. Döry v. Ruotsi 12.11.2002, kohta 37 ja Göç v.

Turkki [suuri jaosto] 19.7.2002, kohta 47). Ihmisoikeussopimuksessa ei määritetä tarkemmin sitä, miten nämä oikeudet on toteutettava, vaan se jättää valtioille harkintavaltaa sen suhteen, millä keinoilla vähimmäisoikeudet turvataan.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien toteuttamisen joustavuutta yleisissä tuomioistuimissa lisäämällä mahdollisuuksia etäyhteyksien käyttämiseen.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Monijäsenen kokoonpanon jäsenen etäosallistuminen

Esityksessä ehdotetaan, että lakiin otetaan erityissäännökset tuomarin etäosallistumisesta oikeudenkäyntiin. Lähtökohdana säilyisi edelleen se, että oikeudenkäyntimenettely perustuisi pääsääntöisesti oikeussalissa toimitettaviin istuntoihin, joihin tuomari osallistuu henkilökohtaisesti läsnä ollen. Tästä lähtökohdasta voitaisiin kuitenkin poiketa säännöksessä mainittujen edellytysten täytyessä.

Tuomarin etäosallistumisessa eroteltaisiin kaksi tilannetta, joista säädettäisiin kahdessa eri pykälässä. Ensinnäkin etäosallistuminen olisi mahdollista monijäsenisessä kokoonpanossa muulle kuin kokoonpanon puheenjohtajalle silloin, kun puheenjohtaja on läsnä istuntosalissa. Istuntosalissa olisi kuitenkin paikalla ainakin puheenjohtaja ja mahdollisesti myös asianosaisia. Myös yleisöllä olisi tilaisuus seurata oikeudenkäyntiä istuntosalissa.

Ehdotettu säännös soveltuisi kaikkiin asteisiin ja kaikkiin monijäsenisiin kokoonpanoihin. Se koskisi kaikkia tuomioistuimen jäseniä.

Edellytyksenä tuomarin etäosallistumiselle olisi kaikissa tilanteissa se, että tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Soveliasuusharkinnassa olisi kysymys kokonaisharkinnasta, jossa huomiioon otettavia seikkoja olisivat muun muassa asian laatu ja etäyhteyksien käyttämisestä mahdollisesti saatavat edut.

Tuomarin etäosallistuminen ei edellyttäisi jutun asianosaisen suostumusta. Asianosaiselle olisi kuitenkin pääsääntöisesti varattava tilaisuus lausua käsityksensä tuomarin etäosallistumisesta.

4.1.2 Puheenjohtajan etäosallistuminen

Toiseksi myös puheenjohtaja voisi osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteydellä, kuitenkin muita jäseniä tiukemmin edellytyksin. Puheenjohtajan osallistuessa etäyhteyksien välityksellä myös muu mahdollinen ratkaisukokoonpano ja asianosaiset osallistuisivat oikeudenkäyntiin puheenjohtajan tavoin etäyhteydellä. Tällöin kysymyksessä olisi niin sanottu etäoikeudenkäynti, jossa suulliselle käsittelylle ei olisi lainkaan määrätty istuntosalia. Puheenjohtajan etäosallistuminen olisi mahdollista riita- ja rikosasian valmistelussa sekä pakkokeinoasiassa, ja muussa asiassa vain erityisestä syystä.

Etäoikeudenkäynti olisi ainakin ensi vaiheessa tarkoitettu poikkeukselliseksi lukuun ottamatta erikseen mainittuja asiaryhmiä. Etäoikeudenkäyntiä voidaan kuitenkin arvioida tulevaisuudessa hyödynnettävän mahdollisesti enenevässä määrin. Tarkoituksena olisi muun ohella mahdollistaa kokemusten saaminen etäoikeudenkäynnin toteuttamisesta.

4.1.3 Oikeudenkäynnin julkisuuden takaaminen

Lakiin otettaisiin erillinen säännös oikeudenkäynnin julkisuuden takaamisesta etäoikeudenkäynnissä. Tällaisessa tilanteessa ei olisi istuntosalia, johon yleisö voitaisiin ottaa. Perustuslain 21 §:n 2 momentin sekä muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan takaama oikeudenkäynnin julkisuus olisi kuitenkin tällaisessakin tilanteessa taattava täysimääräisesti.

Keinot taata oikeudenkäynnin julkisuus jäisivät tuomioistuimen harkintaan. Käytännössä yksinkertaisin tapa olisi järjestää mahdollisuus seurata oikeudenkäyntiä valvotusti tuomioistuimen tai muun viranomaisen tiloista etäyhteyden välityksellä. Julkisuuden toteutuminen olisi otettava huomioon etäyhteyssääntelyä sovellettaessa.

Viranomaisen velvollisuutena olisi varmistua siitä, ettei oikeudenkäyntiä tallenneta, kun sitä seurataan etäyhteyden välityksellä. Valvonnan toteuttaminen jäisi sen viranomaisen harkintaan, jonka tiloista oikeudenkäyntiä seurataan.

4.1.4 Asianosaisen etäosallistuminen

Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin voisi määrätä asianosaisen osallistumaan etäyhteydellä vastoin tämän tahtoa. Pääsääntönä kuitenkin säilyisi se, että asianosainen voisi halutessaan osallistua oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin. Tästä poikkeavan määräyksen antaminen tarkoittaisi sitä, että asianosaisen läsnäolo-oikeus toteutettaisiin etäyhteyden välityksellä.

Sinänsä tuomioistuimen olisi useimmiten perusteltua suostua asianosaisen toivomukseen saada osallistua oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin. Toisaalta tuomioistuin voisi harkinnassaan päätyä myös siihen, ettei pyyntöön suostuta. Asianosaisen voitaisiin sallia osallistua oikeudenkäyntiin istuntosalista myös osan aikaa oikeudenkäynnistä.

Määräys voitaisiin antaa kaikissa asiaryhmissä, mutta käytännössä määräyksiä annettaisiin ensisijaisesti rikosasioissa. Määräyksestä olisi pyydettäessä annettava perusteltu päätös, johon haettaisiin muutosta pääasian yhteydessä.

4.1.5 Suullisen todistelun vastaanottaminen etäyhteyksillä

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n 1 momentin sisältämät lisäedellytykset etäyhteyksien käyttämiseksi suullista todistelua vastaanottaessa kumottaisiin. Etäyhteyksien käyttäminen jäisi pelkän yleisen soveliaisuusharkinnan varaan. Voimassa olevan lain mukaisilla lisäedellytyksillä olisi kuitenkin tapauskohtaisesti ratkaistavaa merkitystä harkittaessa sitä, onko etäyhteyksien käyttäminen soveliasta vai ei. Soveliasuusharkinnassa voitaisiin kiinnittää huomiota myös esimerkiksi asian laatuun ja merkitykseen sekä todisteen merkitykseen asiassa.

Videokuulemisen lisäedellytysten kumoaminen tarkoittaisi sitä, että puhelinkuulemisen edellytyksistä olisi tarpeen säätää erikseen. Oikeustila säilyisi tältä osin pääosin ennallaan. Uutta olisi poikkeussäännös, jonka nojalla oikeudenkäynnistä pois jäänyttä henkilöä voitaisiin kuulla ilman kuvayhteyttä laajemmin edellytyksin. Tarkoituksena olisi välttää pääkäsittelyn peruuntuminen tai lykkääntyminen.

4.1.6 Pakkokeinojen ja poissaolon seuraamusten käytön laajentaminen

Lakia muutettaisiin siten, että etäyhteyden välityksellä toimitettavassa valmisteluistunnossa olisi käytössä samat pakkokeinot ja poissaoloseuraamukset kuin muissakin etäyhteyden välityksellä toimitettavissa istunnoissa. Merkitystä ei olisi sillä, osallistuuko asianosainen istuntosalissa läsnä ollen vai ei.

Muutoksesta seuraisi, että tuomioistuin voisi sekä rikos- että riita-asiassa velvoittaa asianosaisen osallistumaan etäyhteydellä valmisteluistuntoon sakon tai asian ratkaisemisen uhalla. Henkilö voitaisiin siis esimerkiksi kutsua sakon uhalla tulemaan saapuville etäyhteyden välityksellä, ja jos hän ei noudattaisi kutsua, sakko voitaisiin tuomita maksettavaksi. Lisäksi riita-asia voitaisiin tällaisessa tilanteessa ratkaista passiivisuuden perusteella yksipuolisella tuomiolla.

Toiseksi lakia muutettaisiin siten, että pakkokeinojen ja poissaoloseuraamusten käyttö laajennettaisiin tilanteisiin, joissa etäyhteyttä käytetään muualta kuin tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta käsin. Tämä koskisi sekä asianosaisia, kun he osallistuvat oikeudenkäyntiin etäyhteydellä, että todistajia ja asiantuntijoita, kun suullista todistelua otetaan vastaan etäyhteyden välityksellä muualta kuin tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta.

4.1.7 Sääntelyn kokoaminen

Esityksessä ehdotetaan, että ratkaisukokoonpanon jäsenen etäosallistumisesta ja oikeudenkäynnin toimittamisesta etäyhteyksin (etäoikeudenkäynti) säädettäisiin kootusti oikeudenkäymiskaaren 2 luvussa. Samalla kumottaisiin lukuisia erityissäännöksiä.

Valmistelussa on harkittu sitä, olisiko asianosaisen etäosallistumisesta ja suullisen todistelun vastaanottamisesta etäyhteyksin syytä säätää samassa yhteydessä kuin tuomarin etäosallistumisesta. Päätösvaltaisuutta koskeva oikeudenkäymiskaaren 2 luku ei kuitenkaan ole luonteva paikka tällaiselle sääntelylle. Mainitut säännökset ovat luontevammin nykyistä, asianosaista käsittelevissä yhteyksissä. Lisäksi todistelua koskevat säännökset on vastikään koottu oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun, jolloin suullisen todistelun vastaanottamista etäyhteydellä koskevien säännösten irrottaminen mainitusta kokonaisuudesta olisi pikemmin omiaan luomaan sekaannusta. Näillä perusteilla valmistelussa on päädytty siihen, ettei sääntelyn laajemmalle kokoamiselle ole perusteita.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Vaikutukset oikeudenkäyntimenettelyyn

Tuomarin etäosallistumisen mahdollistamisella ja asianosaisen etäosallistumismahdollisuuksien laajentamisella olisi oletettavasti vaikutusta siihen, millaiseksi asianosaisten ja yleisön kokemus oikeudenkäynnistä muodostuisi. Perinteisesti oikeudenkäynti toimitetaan nimenomaisesti sitä varten suunnitellussa tilassa, istuntosalissa, varsin muodollisella tavalla ja kaikkien asianosaisten, todistajien ja yleisön läsnä ollessa. Tällaisen menettelyn tarkoituksena on aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääsemisen lisäksi vahvistaa yleisesti kokemusta siitä, että oikeudenkäynti on avoin, vakaa, ennustettava ja arvovaltainen menettely, jonka lopputuloksena syntyy osapuolia myös moraalisesti sitovia ratkaisuja. Tuomioistuinten legitimitettiin eli järjestelmän koettua oikeutusta ja sen tuottamien ratkaisujen hyväksyttävyyttä tavoitellaankin muiden, sinänsä merkittävämpien seikkojen lisäksi oikeudenkäynnin tuomioistuimen arvovaltaa korostavilla puitteilla. Esimerkiksi vaatimusta tuomarin läsnäolosta istuntosalissa on käytännössä perusteltu myös tuomioistuimen arvovallalla ja asianosaisen siitä saamalla kokemuksella ja viime kädessä kansalaisten luottamuksella oikeuslaitokseen.

Etäyhteyksiä käytettäessä kokemus oikeudenkäynnistä muodostuu väistämättä erilaiseksi kuin siinä tapauksessa, että henkilöt kokoontuvat istuntosaliin. Vaikka riittävät menettelylliset takeet oikeaan lopputulokseen pääsemiseksi saataisiinkin turvattua, jää harkittavaksi kysymys siitä, miten tällainen menettely vaikuttaa tuomioistuinten koettuun arvovaltaan sekä menettelyn koettuun oikeudenmukaisuuteen. Tieteellisesti tuotettua tietoa kysymyksen arvioimiseksi on tois- taiseksi vähän, mutta se viittaa siihen, että etäosallistuminen voi johtaa tuomioistuimen arvok- kuuden ja vakavuuden vaikutelman menettämiseen ja mahdollisesti sitä kautta koetun arvoval- lan murenemiseen, jos menettelyyn ei kyetä liittämään samanlaisia arvovaltaa korostavia teki- jöitä kuin perinteisesti (Emma Rowden, *Distributed Courts and Legitimacy: What do we Lose When we Lose the Courthouse?* *Law Culture and the Humanities* 2018, Vol. 14(2), s. 263–281; Emma Rowden – Anne Wallace, *Remote Judging: the impact of videolinks on the image and the role of the judge.* *International Journal of Law in Context* 2018, 14(4), s. 504-524).

Toisaalta suomalaisessa oikeuskulttuurissa ei perinteisesti ole nojaututtu menettelyn arvovaltaa korostaviin ulkonaisiin piirteisiin yhtä vahvasti kuin monessa muussa maassa. Tämä ilmenee esimerkiksi oikeussalien ja -talojen arkkitehtuurissa ja siinä, ettei tuomarin ja asiamiesten edel- lytetä käyttävän erityisiä virka-asuja. Näin ollen etäosallistumisen lisäämisellä olisi tästä näkö- kulmasta arvioituna vähäisempi vaikutus tuomioistuimen koettuun arvovaltaan. Käytännössä edellä todetusta perinteisen oikeudenkäynnin ideaalista on joka tapauksessa poikettu jo monin tavoin, ja etäyhteyksien käyttäminen oikeudenkäynnissä on arkipäiväistä. Viime kädessä tuo- mioistuimen arvovalta perustuu muihin kuin ulkoisiin seikkoihin, kuten ratkaisuiden sisällölliseen laatuun ja perusteluihin. Näihin seikkoihin tuomarin etäosallistumisen mahdollistaminen ja asianosainen etäosallistumismahdollisuuksien lisääminen ei vaikuttaisi. Tärkeämpänä voi- daan pitää sitä, että menettely koetaan oikeudenmukaiseksi kuin että se koetaan arvovaltaiseksi ja juhlavaksi.

Periaatteellisesti merkittävin muutos esityksessä olisi tuomarin etäosallistumisen mahdollista- minen. Muiden kuin puheenjohtajien etäosallistuminen ei kuitenkaan käytännössä juurikaan vaikuttaisi oikeudenkäyntimenettelyyn tai asianosaisten kokemukseen siitä. Sen sijaan puheen- johtajan etäosallistuminen ja siitä seuraava kokonaan etäyhteyksin toteutettava oikeudenkäynti merkitsisi periaatteellisesti ja myös käytännössä merkittävää muutosta. Kokonaan etäyhteyksin toimitettava oikeudenkäynti saattaa edellyttää tuomioistuimelta jossain määrin erilaista tapaa johtaa prosessia. Kuten todettua, tällaiset käsittelyt olisivat kuitenkin oletettavasti ainakin al- kuun oletettavasti harvinaisia eräitä asiaryhmiä lukuun ottamatta. Niissä asioissa, joissa etäoi- keudenkäyntejä ainakin ensi vaiheessa olisi eniten, vaikutus oikeudenkäyntimenettelyyn olisi varsin vähäinen. Pakkokeinoasioissa tämä seuraisi asioiden erityispiirteisyydestä. Valmisteluis- tunnoissa vaikutuksia oikeudenkäyntimenettelyyn vähentäisi se, että oletettavasti etäyhteyksillä toimitettavissa valmistelutunnoissa molemmilla asianosaisilla olisi asiamies, jolloin päämie- hen ei olisi välttämätöntä useimmissa tapauksissa edes osallistua valmisteluun. Pääasiallisena vaikutuksena menettelyyn olisi oletettavasti menettelyn sujuvoituminen. Etäoikeudenkäynti ei käytännössä poikkeaisi juurikaan sellaisesta nykyään tavallisesta suullisesta käsittelystä, jossa istuntosalissa on ainoastaan tuomioistuimen ratkaisukokoonpano.

4.2.2 Vaikutukset asianosaisiin, todistajiin ja asiantuntijoihin

Etäoikeudenkäynti voisi olla mahdollisuus välttää esimerkiksi istuntosalin puuttumisesta aiheu- tuva asian ratkaisemisen viivästyminen, millä olisi asianosaisille huomattavia myönteisiä vai- kutuksia. Etäoikeudenkäynti myös lisäisi oikeudenkäyntimenettelyn joustavuutta ja vähentäisi esimerkiksi matkustamisen tarvetta. Toisaalta edellä todetu- in tavoin asianosaisen menettelystä saama kokemus olisi oletettavasti erilainen. Kokemukseen vaikuttaisi käytännössä merkittävästi se, miten puheenjohtaja johtaa prosessia.

Suuremmat mahdollisuudet osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä vähentäisivät asianosaisten tarvetta matkustaa ja parantaisivat näin ollen myös oikeuden saatavuutta. Tilanteessa, jossa oikeudenkäynti olisi peruttava ilman etäosallistumismahdollisuuksia, lakiesitys vähentäisi asian ratkaisemisen viivettä, millä olisi positiivinen merkitys asianosaisten kannalta. Koska asianosaisilla olisi pääsääntöisesti oikeus osallistua suulliseen käsittelyyn istuntosalista käsin, kielteisiä vaikutuksia asianosaisten kannalta ei juurikaan olisi.

Todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen etäyhteyksillä oletettavasti lisääntyisi. Oikeudenkäynnistä heille koitua ajanhukkaa ja kustannukset vastaavasti vähenisivät. Tyypillistä on, että todistajat ja asiantuntijat itse pyytävät etäyhteyksillä kuulemistaan.

Pääosin etäosallistuminen ja kuuleminen etäyhteyksien välityksellä suoritettaisiin sekä asianosaisten että todistajien ja asiantuntijoiden osalta toisen viranomaisen luota. Selvää on, ettei asianosaista, todistajaa tai asiantuntijaa voida vastentahtoisesti velvoittaa käyttämään omaa päätelaitettaan.

4.2.3 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin esityksellä olisi ensisijaisesti myönteisiä vaikutuksia. Näistä keskeisin on se, että esitys mahdollistaisi yksittäisissä tapauksissa viivästyksen välttämisen ja edistäisi siten oikeusturvaa ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Vaikka vaikutukset jäisivät oletettavasti yleisellä tasolla vähäisiksi, yksittäisissä tapauksissa menettelyn joustavuudesta saaduilla eduilla ja siitä mahdollisesti seuraavasta viivästyksen välttämisestä voisi olla merkittäväkin vaikutus.

Valmistelussa on arvioitu erityisesti sitä, heikentääkö oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin se, että asianosaisten läsnäolo-oikeus voidaan vastoin hänen suostumustaan toteuttaa etäyhteyden välityksellä. Läsnäolo-oikeuden keskeinen merkitys asianosaiselle on sen varmistaminen, että hänellä on mahdollisuus käyttää täysimääräisesti hänelle kuuluvia oikeuksiaan ja että oikeudenkäynti on myös kokonaisuutena arvostellen oikeudenmukainen. Jos etäyhteys on riittävän laadukas, täysimääräinen osallistuminen on mahdollista myös sen avulla.

Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumista etäyhteyksien käyttämisen laajentaminen ei heikentäisi. Yksittäisessä tapauksessa julkisuuden tosiasiallinen rajoittuminen merkitsisi sitä, ettei etäyhteyden käyttäminen olisi soveliaista. Sillä, että osa monijäsenisen kokoonpanon jäsenistä osallistuisi oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä, ei ole käytännön vaikutusta julkisuuden toteutumiseen. Mahdolliset vaikutukset voisivat tulla kysymykseen ainoastaan tilanteessa, jossa käsittely toimitetaan kokonaan etäyhteyksin, jolloin oikeudenkäynnin seuraaminen istuntosalista käsin ei olisi mahdollista. Tällaisessa tilanteessa tuomioistuimen olisi tavalla tai toisella toteutettava oikeudenkäynnin julkisuus vähintään vastaavalla tasolla kuin tavanomaisessa oikeudenkäynnissä.

Ehdotuksella ei edellä todetuilla perusteilla olisi kielteistä vaikutusta oikeudenkäyntien julkisuuteen. Käytännön tasolla julkisuuden toteutuminen jäisi sen varaan, millaisia käytännön ratkaisuita yksittäisissä oikeudenkäynneissä toteutettaisiin. Esimerkiksi hovioikeuden matkakäräjien korvaaminen etäoikeudenkäynnillä, jota yleisön olisi mahdollista seurata hovioikeuden sijaintipaikkakunnalta käsin, olisi omiaan käytännössä kaventamaan julkisuutta. Sen sijaan matkakäräjien sijasta sijaintipaikkakunnalla toimitettavan oikeudenkäynnin korvaaminen etäoikeudenkäynnillä, jota yleisön on mahdollista seurata matkakäräjäpaikkakunnalla olevassa sivusaliissa, olisi omiaan edistämään julkisuutta. Sinänsä tällaisia erilaisten toimintatapojen vaikutuksia käytännön yleisöjulkisuuden toteutumiseen on pidettävä vähäisinä ottaen huomioon sekin, että vastaavia vaikutuksia on vanhastaan ollut hovioikeuksien matkakäräjien toimittamista

koskevilla käytänteillä. Tuomioistuimen vastuulla olisi sen varmistaminen, että omaksuttu ratkaisu ei heikennä julkisuuden toteutumista.

4.2.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Etäyhteyksien käyttämisen lisääntyminen tarkoittaisi sitä, että tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa syntyisi kuulemisten ja osallistumisen järjestämisestä jonkin verran lisätyötä ja työjärjestelyjä. Tämä lisäisi tuomioistuimissa muun muassa käräjäsihteerien ja virastomestareiden työtä. Lisääntyneet kuulemiset voitaisiin kuitenkin ainakin pääsääntöisesti järjestää olemassa olevissa tiloissa.

Etäoikeudenkäyntien mahdollistaminen pakkokeinoasioissa helpottaisi esitutkintaviranomaisten työtä. Vankikuljetusten väheneminen sekä pakkokeinoasioissa että pääasioiden suullisissa käsittelyissä aiheuttaisi työnsäästöä. Koska pakkokeinoasioissa etäyhteyksiä käytetään laajasti jo nykyisellään, työnsäästö ja kuljetusten väheneminen olisi kuitenkin oletettavasti marginaalista.

Etäoikeudenkäyntien mahdollistaminen pakkokeinoasioissa helpottaisi esitutkintaviranomaisten työtä, joskin pakkokeinoasioissa etäyhteyksiä käytetään laajasti jo nykyisellään. Vankikuljetusten väheneminen sekä pakkokeinoasioissa että pääasioiden suullisissa käsittelyissä aiheuttaisi työnsäästöä. Kuljetusten väheneminen olisi kuitenkin marginaalista.

4.2.5 Taloudelliset vaikutukset

Ehdotuksella ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Esitetystä sääntelystä aiheutuisi julkiseen talouteen enemmän säästöjä kuin kustannuksia.

Videoyhteyksien käyttämisen lisääminen on omiaan vähentämään oikeudenkäynnin kustannuksia. Kun todistajien ja asiantuntijoiden kuulemisesta johtuva matkustaminen ja ajankäyttö vähenevät, heille itselleen oikeudenkäynnistä aiheutuvat kustannukset vähenevät. Samalla alenevat valtion varoista maksettavat todistelukustannukset.

Asianosaisten etäosallistumisen lisääntyminen voisi vähentää heille itselleen matkustamisesta aiheutuvia kuluja. Lisäksi se vähentäisi heidän asiamiestensä matkustamisesta aiheutuvia kuluja. Oikeusapulain tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaan määrätulle avustajalle tai puolustajalle maksetaan palkkio välttämättömästä matkustamisesta johtuvasta ajanhukasta sekä korvaus kuluista. Vuonna 2022 oikeusapuasioiden menot olivat noin 65,7 milj. euroa (tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2022).

Vankikuljetusten väheneminen merkitsisi säästöä. Kun vankien etäosallistuminen oikeudenkäyntiin on jo nykyisellään varsin tavallista, esityksellä ei kuitenkaan oletettavasti olisi merkittäviä säästövaikutuksia.

Tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta säättämäinen todennäköisesti vähentäisi hovioikeuksien tuomareiden ja esittelijöiden matkustamista matkakäräjille, mistä aiheutuisi säästöä. Vuonna 2022 hovioikeudet järjestivät matkakäräjät yhteensä 266 asiassa. Muissa yleisten tuomioistuinten asteissa tai erityistuomioistuimissa etäosallistumismahdollisuus ei aiheuttaisi merkittäviä säästöjä.

Sääntelyllä voitaisiin saavuttaa säästöjä sitä kautta, että joissain tapauksissa tuomarin etäosallistumisella voitaisiin välttää suullisen käsittelyn peruuntuminen. Näiden tapausten lukumäärä

ei kuitenkaan arviolta ole kovin merkittävä ainakaan tavanomaisissa oloissa. Sen sijaan koronapandemian kaltaisissa poikkeusoloissa sääntely voisi osaltaan ehkäistä laajamittaista tarvetta peruuttaa pääkäsittelyjä, mistä aiheutuvat taloudelliset hyödyt voisivat olla merkittäviäkin.

Kaikki edellä todetut esityksestä arviolta aiheutuvat säästöt olisivat kuitenkin luultavasti verraten vähäisiä. Säästöjen suuruus ei riipu niinkään sääntelyn yksityiskohdista vaan ennemmin tuomioistuimissa omaksuttavista käytänteistä, jotka ratkaisevat sen, miten laajaksi tuomarin ja asianosaisen etäyhteyksien käyttäminen muodostuu.

Vastaavasti kustannuksia saattaisi aiheutua lähinnä mahdollisista tilajärjestelyistä ja uusien videoneuvottelulaitteiden hankkimisesta. Tuomioistuinten istuntosalit on kuitenkin jo nykyisin varusteltu varsin kattavasti AV-esitystekniikalla ja videoneuvottelulaitteilla. Lisäksi tuomioistuimiin on hankittu videoneuvottelulaitteita myös muualle kuin istuntosaleihin videokuulemisten järjestämiseksi toisiin tuomioistuimiin (Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio 18.8.2022, s. 43). Yhteensä tuomioistuinlaitoksessa olevien videoneuvottelulaitteiden määrä on pystytty muun muassa koronapandemian aikana saadun rahoituksen turvin kasvattamaan siten, että laitteita oli vuonna 2019 yhteensä 268 kappaletta ja vuonna 2022 jo yhteensä 404 kappaletta (tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2022, s. 13). Siihen nähden, että laitekohtaisten käyttökertojen määrä on vuosina 2020 ja vuonna 2021 ollut vajaat 30 kappaletta suurempi kuin vuonna 2022, voidaan lisäksi arvioida, että etäyhteyksien käyttämisen lisääminen voidaan mahdollistaa ainakin osaksi lisäämällä jo olemassa olevien videoneuvottelulaitteiden käyttämistä. Osassa oikeustaloista saattaa silti esiintyä tarvetta järjestää erillisiä tiloja sekä uusia videoneuvottelulaitteita tuomareiden käytettäväksi tähän tarkoitukseen.

Etäoikeudenkäyntien sallimisesta seuraisi se, että näissä asioissa istuntosalit vapautuisivat käytettäväksi muihin istuntoihin ja esimerkiksi videotallenteiden katsomiseen. Toisaalta oikeudenkäynnin julkisuuden toteutuminen edellyttäisi, että näitäkin istuntoja voisi seurata, mikä tapahtuisi todennäköisesti useimmin istuntosalista tai muusta tilasta tuomioistuimessa. Tämä puolestaan edellyttäisi mahdollisesti uusien tilojen varustamista asianmukaisin teknisillä laitteistoin. Kuitenkin jo videotallenneuudistus edellyttää jatkossa sitä, että tuomioistuimissa on käytössä tila, jossa asianosaiset ja yleisö voivat katsoa suullisesta todistelusta laadittuja tallenteita. Lainuudistuksen perusteluissa on arvioitu, ettei tallenteita juuri käytäisi katsomassa, ja että niiden katsomiseen voitaisiin käyttää esimerkiksi vapaina olevia istuntosaleja (HE 133/2021 vp, s. 27). Yksi vaihtoehto olisi, että jatkossa tuomioistuimiin varusteltaisiin tiloja, jotka voisivat olla tarpeesta riippuen käytettävissä sekä videotallenteiden katsomiseen että etäoikeudenkäyntien seuraamiseen. Edellä todetulla tavoin yleisön osallistuminen muihin kuin julkisuudessa huomiota herättäneisiin oikeudenkäynteihin on verrattain harvinaista, joten valvonnan järjestämisestä ei käytännössä juurikaan aiheutuisi kustannuksia.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Edellä tarkemmin selostetuista tavoista esityksessä ehdotettavat muutokset perustuvat pitkälti esimerkiksi oikeuskäytännössä, laillisuusvalvonnassa ja käytännön lainsoveltamisessa lainsäädännön sisällöstä tehtyihin havaintoihin, joiden johdosta esitettyjen lainsäädäntötoimien katsotaan olevan perusteltuja.

Erilaisia sääntelyvaihtoehtoja on pyritty tarpeen mukaan kuvaamaan nykytilan kuvauksessa kulloistakin muutettavaksi ehdotettavaa säännöstä koskevassa osiossa.

Valmistelussa on lisäksi pohdittu useita sellaisia kysymyksiä, joiden johdosta ei ole päädytty ehdottamaan lainsäädäntömuutoksia. Näitä on käsitelty esitystä edeltäneessä arviomuistiossa ja tarpeen mukaan myös mietintöjen saamaa lausuntopalautetta koskevassa osiossa.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

5.2.1 Yleiskatsaus kehitykseen EU:n alueella

Uusimman käytettävissä olevan tilastotiedon mukaan Euroopan unionin 27:stä jäsenvaltiosta 16:ssa asianosaisten kuuleminen etäviestintätekniikan avulla on yleisesti mahdollista riita- ja rikosasioiden oikeudenkäynneissä. Tämän lisäksi kaikissa muissa jäsenvaltiossa etäviestintätekniikkaa voidaan käyttää rajoitetuissa tilanteissa oikeudenkäynneissä (EU:n oikeusalan tulos-taulu 2023, s. 51).

Euroopan unionin neuvoston sähköisen oikeuden strategian 2019–2023 mukaan sähköisen oikeuden tavoitteena on parantaa oikeussuojan saatavuutta yleiseurooppalaisessa kontekstissa, kehittää tieto- ja viestintätekniologioita oikeudellisten tietojen saatavuuden osalta ja integroida ne oikeusjärjestelmien toimintaan. Yhtenä keinona on helpottaa sähköistä asiointia ja viestintää oikeusviranomaisten välillä sekä kansalaisten ja toimijoiden kanssa oikeudenkäyntimenette-lyissä muun muassa videokonferenssien avulla (kohta 20).

Neuvosto on myös oikeussuojan saatavuutta ja digitalisoinnin mahdollisuuksien hyödyntämistä koskevissa päätelmissään (11599/20) korostanut, että digitaalisia ratkaisuja olisi mahdollisuuksien mukaan kehitettävä koko oikeudenkäyntimenettelyä silmällä pitäen, mikä mahdollistaisi nopeammat ja turvallisemmat menettelyt ja helpottaisi jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä (kohta 15). Digitaalitekniikoiden ja sähköisten viestintävälineiden käyttö ei kuitenkaan saisi heikentää oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin eikä etenkin oikeutta oikeuskeinojen tasa-puolisuuteen ja oikeutta kontradiktoriseen menettelyyn, oikeutta julkiseen oikeudenkäyntiin, mukaan lukien tietyissä tapauksissa oikeus suulliseen kuulemiseen, jossa asianosainen on istun-tosalissa läsnä, eikä muutoksenhakuoikeutta (kohta 17).

Viimeisin askel oikeudenkäytön digitalisoinnissa on edellä jaksossa 2.4 mainittu komission ehdotus asetukseksi oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista (KOM (2021) 759 lopullinen) ja siihen liittyvä direktiiviehdotus (KOM (2021) 760 lopullinen), joilla videoyhteyden käytön lisää-misen lisäksi tarkoitus on muun muassa velvoittaa jäsenvaltiot käyttämään erinäisiä sähköisiä menettelytapoja rajat ylittävissä asioissa (ks. tarkemmin U 13/2022 vp). Jos asetusehdotus tulee hyväksytyksi, se tulee yhdessä muun muassa uudistetun todisteluasetuksen kanssa mahdollista-maan laaja-alaisesti osallistumisen oikeudenkäynteihin videoyhteydellä rajat ylittävissä oikeu-denkäynneissä unionin alueella.

Edellä mainitun perusteella voidaan arvioida, että Euroopan unionissa omaksutut oikeudenkäy-tön digitalisoinnin tavoitteet ja videoyhteyksien käyttömahdollisuuksien laajentaminen ovat omiaan lisäämään myös jäsenvaltioiden tarvetta kehittää kansallisia menettelysääntöjään vi-deoneuvottelun ja muiden etäyhteystekniikoiden käytön osalta. Tällaisia kehityshankkeita on vireillä ainakin Alankomaissa, joissa etäoikeudenkäynnistä on tarkoitus kehittää täysipainoinen vaihtoehto istuntosalissa toteutettavalle oikeudenkäynnille, ja Saksassa (ks. jäljempänä).

5.2.2 Ruotsi

Ruotsissa videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä säännellään yhdellä yleissäännöksellä (rättegångsbalk 5:10). Lähtökohta on, että asianosaiset ja muut istuntoon osallistuvat saapuvat henkilökohtaisesti oikeussaliin (1 mom.). Tuomioistuimien voi kuitenkin säännöksessään asettaa edellytykset määrätä, että istuntoon tulee osallistua joko ääniyhteydellä tai ääni- ja kuvayhteydellä (2 mom.). Sanottu osallistumistapa rinnastuu henkilökohtaiseen läsnäoloon (5 mom.). Säännöstä sovelletaan yleisesti kaikkiin henkilöihin ja istuntoihin kaikissa oikeusasteissa, ja se koskee sekä oikeudenkäyntiin osallistumista että henkilöiden kuulemistä todistelutarkoituksessa (Prop. 2004/05:131, s. 224).

Säännöksen mukaan etäyhteyden käytön tulee tapahtua perustellusta syystä, ja tuomioistuimen tulee harkinnassaan kiinnittää erityisesti huomiota niihin kustannuksiin ja haittoihin, joita henkilölle istuntoon saapumisesta aiheutuisi, henkilön pelkoon osallistua istuntoon ja häneen kohdistuvaan painostukseen sekä siihen, onko etäosallistuminen välttämätöntä turvallisuussyistä (2 ja 3 mom.). Etäosallistumista ei kuitenkaan saa sallia, jos se on henkilön saapumisen merkityksensä ja muihin olosuhteisiin nähden sopimatonta (4 mom.). Lain esitöissä on todettu huomioon otettavien kustannusten ja haittojen koskevan myös muille kuin tuomioistuimeen saapuvalla aiheutuvia seurauksia, kuten esimerkiksi vangin kuljetuskustannuksia (Prop. 2004/05:131, s. 224). Istuntoon osallistumisen pelko taas ei saa olla abstraktia, vaan sen tulee kytkeytyä esimerkiksi uhkauksiin tai häirintään oikeussalissa tai sen ulkopuolella. Painostusta puolestaan voi olla avoimen uhkailun ja häirinnän lisäksi hienovaraisemmatkin toimenpiteet, kuten eleet, tuijottaminen ja vihjailut kostotoimista tai vastaavista. Välttämättömillä turvallisuussyillä puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi asianosaisiin tai todistajiin kohdistuvaa konkreettista uhkaa. Tällöin etäosallistumisen tarvetta on punnittava suhteessa muihin käytettävissä oleviin turvallisuustoimenpiteisiin (Prop. 2018/19:81, s. 88–89).

Ruotsissa sääntely ei edellytä henkilön omaa suostumusta etäyhteyden käytölle. Lain esitöissä on kuitenkin korostettu, että pääsääntöisesti etäosallistumisesta ei tulisi päättää vastoin henkilön omaa tahtoa. Poikkeusten tulee kuitenkin olla mahdollisia niissä tapauksissa, joissa etäosallistuminen tuomioistuimen harkinnan mukaan on perusteltua. Näin voisi olla esimerkiksi silloin, jos tutkintavankeudessa olevan henkilön läsnäolon merkitys asiassa katsotaan vähäisemmäksi kuin siitä aiheutuvien kustannusten tai haittojen. Kun kyse on todistelutarkoituksessa kuultavasta henkilöstä, tulisi kuulemista vaativan asianosaisen kannalle antaa painoarvoa. Myös vastapuolen kanta tulee ottaa huomioon arvioinnissa. Erityisesti dispositiivisessa riita-asiassa, jos osapuolet ovat yksimielisiä henkilön osallistumisesta etäyhteydellä, tuomioistuimella ei yleensä ole aihetta tehdä toisenlaista arviota (Prop. 2004/05:131, s. 225). Painostusepäilyä koskevassa tilanteessa tuomioistuimen on voitava käsitellä asia omasta aloitteestaan, eikä painostuksen kohteena olevalta henkilöltä tulisi edellyttää toimia asiassa tai pelkonsa esille tuomista (Prop. 2018/19:81, s. 88–89).

Etäyhteyden käyttöä tulee kaikissa tilanteissa arvioida kokonaisvaltaisesti kaikki olosuhteet huomioon ottaen. Esimerkiksi todisteet on voitava arvioida tyydyttävällä tavalla, ja toisaalta joissakin tilanteissa henkilön läsnäolo oikeussalissa voi olla niin tärkeää, ettei etäosallistumista voida sallia, vaikka siihen olisi painavat syyt (Prop. 2004/05:131, s. 225).

Lisäksi Ruotsissa on säännökset sen varalta, ettei yleisön läsnäolo oikeussalissa ole mahdollista tai yleisön pääsyn rajoittamiselle on perusteltu syy (RB 5:12 ja 5:13). Syynä voi olla esimerkiksi istumapaikkojen vähäisyys, epäily istunnon häiritsemisestä tai kuultavan painostuksesta, istuntoon osallistuvan pelko tai turvallisuussyt. Tällöin tuomioistuimen tulee osoittaa yleisölle sisusali (sidosali), josta istuntoa voi seurata ääni- ja kuvalähteyksellä. Vastaavasti jos henkilö on

poistettu oikeussalista esimerkiksi häiritsevän käyttäytymisen vuoksi, hänelle tulee mahdollisuuksien mukaan tarjota mahdollisuus osallistua istuntoon etäyhteydellä (RB 5:9a).

5.2.3 Norja

Norjassa oikeudenkäyntiin osallistuminen videoyhteydellä on laajasti mahdollista riita-asioissa. Riita-asioiden oikeudenkäyntilain (lov om mekling og rettergang i sivile tvister; tvisteloven) § 9-4 ja 9-5 mukaan suullinen valmisteluistunto ja muut valmistelun aikana toimitettavat istunnot voidaan järjestää etäkokouksena (fjernmøte). Pääkäsittely ja muut istunnot voidaan toimittaa osittain tai kokonaan etäkokouksina, jos siitä määrätään laissa tai osapuolet sopivat asiasta (tvisteloven § 13-1). Säännöksen mukaan etäkokouksella tarkoitetaan kokousta, jossa kaikki osallistujat eivät ole henkilökohtaisesti läsnä, vaan osallistuvat etäkokoustekniikoita käyttäen. Asiansaisten, todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen todistelutarkoituksessa on mahdollista etäkuulemisena (fjernavhør), jos heidän läsnäolonsa ei ole mahdollista tai se olisi erityisen työlästä tai kallista. Tällöin kertomuksella ei tulisi olla erityisen painavaa merkitystä tai etäkuulemisen ei tulisi olla muuten sopimaton menettelytapa. Etäkuulemisessa tulee käyttää ensisijaisesti videoyhteyttä, ja tuomioistuimien päätätmissä kuuleminen tapahtuu (tvisteloven § 21-10).

Rikosasioita koskevassa oikeudenkäyntilaissa (lov om rettergangsmåten i straffesaker; straffeprosessloven) on säädetty etäkokouksen käyttämisestä tietyissä tilanteissa. Tuomioistuimien voi määrätä esimerkiksi asianomistajien ja heidän edustajiensa osallistumisesta etäkokouksella, jos se on tarpeen oikeudenkäynnin asianmukaiseksi järjestämiseksi. Tällöin asianosaisille on varattava tilaisuus lausua asiasta (straffeprosessloven § 93 c). Todistaja voidaan kuulustella etäkuulustelulla, jos se maantieteellisistä syistä tai muusta erityisestä syystä tarpeellista. Kuten riita-asioissa, edellytyksenä on, että todistajan lausunnolla ei tulisi olla erityisen painavaa merkitystä tai etäkuulemisen ei tulisi olla muuten sopimaton menettelytapa (§ 109 a). Asiantuntijoita voidaan etäkuulustella samoin edellytyksin (§ 149 a). Vangitsemisasian jatko- tai uudelleenkäsitelyjä voidaan myös pitää etäkokouksina laissa määrättyin edellytyksin (§ 185). Etäkokousta on mahdollista käyttää myös asiassa, jossa annetaan tunnustukseen perustuva suppeaan menettelyyn perustuva tuomio (tilståelsesdom, § 248).

Etäkokouksen ja -kuulustelun säännöistä rikosasioissa määrätään erillisellä lailla (forskrift om fjernmøter og fjernavhør i straffesaker). Kun oikeuden istunto pidetään etäkokouksena, osallistuminen määrätään ensisijaisesti tapahtuvaksi tuomioistuimesta, poliisiasemalta tai vankilasta. Osallistuminen voi tapahtua myös esimerkiksi sairaalasta, jos se on terveydellisistä syistä tarpeen ja katsotaan sopivaksi. Jos tuomioistuimien pitää soveliaana, osallistuminen voi tapahtua muualtakin (§ 1 ja 2). Etäkokouksiin ja -kuulusteluihin noudatetaan yleisiä sääntöjä mm. poissaolon seuraamuksista. Henkilön, joka on saapunut ilmoitettuun etäkokouspaikkaan, katsotaan saapuneen oikeuden istuntoon (§ 3).

Norjassa on ollut voimassa ensin väliaikainen määräys ja sen jälkeen väliaikainen laki oikeudenkäyntimenettelyistä covid-19-epidemian aikana ajalla 28.3.2020–1.12.2021 (midlertidig forskrift om forenklinger og tiltak innenfor justissektoren for å avhjelpe konsekvenser av utbrudd av Covid-19 sekä midlertidig lov om tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 mv.). Määräyksen 2 §:n ja lain 3 §:n mukaan tuomioistuimien sai toimittaa istunnot etäkokouksina (fjernmøte) ja suorittaa kuulustelut etäkuulusteluina (fjernavhør). Edellytyksenä oli, että etäteknikan käyttö oli tarpeellista (nødvendig) ja haitatonta (ubetenkelig). Tässä arvioinnissa tuli rikosasioissa kiinnittää huomiota erityisesti asian luonteeseen ja syytetyn oikeuksiin, ja syytetyille tuli varmistaa luottamuksellinen yhteydenpito puolustajaansa käsittelyn aikana. Ennen etäkokouksesta tai -kuulustelusta päättämistä tuomioistuimien tuli varata asianosaisille tilaisuus lausua asiasta. Päätökseen ei kuitenkaan saanut hakea muutosta erikseen.

Norjan korkein oikeus on antanut väliaikaista menettelylakia koskevan ratkaisun etäkuulemisesta (HR-2021-202-U), jossa se hyväksyi seksuaalirikosasian nuoren asianomistajan kuulemisen hovioikeudessa videoyhteyttä käyttäen. Asianomistajan kertomus oli videoitu jo aikaisemmassa käsittelyn vaiheessa, ja tämä tallenne oli katsottu hovioikeudessa, ja videoyhteyden käytössä oli kysymys asianomistajan lisäkuulemisesta hovioikeudessa.

Ratkaisua perusteltiin sillä, että asianomistajan iän vuoksi hänen henkilökohtainen kuulemisensa ei ylipäänsä ollut pääsääntö muutoksenhakuasteessa, ja että videoyhteydellä suoritettua kuulemisesta oli mahdollista myös havainnoida asianomistajan reaktioita hänelle esitettyihin kysymyksiin.

Toisessa väliaikaista menettelylakia koskevassa ratkaisussa (HR-2020-972-U) Norjan korkein oikeus katsoi, ettei riittäviä perusteita vangitsemisistunnon toimittamiselle käräjäoikeuden etäkokouksena ollut ollut, kun vastaaja ja hänen puolustajansa olivat vastustaneet etäkokousta, ja alemmat oikeudet olivat perustelleet etäkokousta vain yleisillä tartunnantorjuntanäkökohtilla. Korkein oikeus totesi, että väliaikaista menettelylakia tuli tulkita ja soveltaa noudattaen muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 3 kohdan määräystä pidätetyn tai vangitun tuomisesta viipymättä tuomarin tutkittavaksi. Korkein oikeus ei ottanut kantaa siihen, voisivatko erityiset syyt oikeuttaa poikkeamaan sanotusta oikeudesta, koska alemmat oikeudet eivät olleet tällaisia perusteita edes esittäneet.

5.2.4 Tanska

Riita-asioissa käräjäoikeudessa asian valmistelua koskevassa tapaamisessa oikeus voi sallia osapuolen tai tämän asiamiehen osallistumisen etäviestimin (telekommunikation), ellei sitä pidetä sopimattomana (retsplejeloven; rpl 353 § 6 stk). Pääkäsittelyssä asianosaiselle voidaan myöntää osallistuminen etäyhteyksin, jos asianosainen on edustettuna oikeudessa ja etäyhteyttä ei pidetä sopimattomana. Mikäli asianosainen ei ole edustettuna oikeudessa ja osallistuminen etäyhteydellä on tarkoituksenmukaista erityisistä syistä, etäyhteys voidaan myöntää asianosaiselle tai tämän asiamiehelle (rpl. 365 § 4-5 stk). Etäyhteyden käyttämisestä hovioikeudessa valmistelukokouksessa ja pääkäsittelyssä on vastaavat säännökset (rpl. 378 § 3 stk ja 386a § sekä aiempaa päätöstä koskevissa valituksissa 398 § 2 stk).

Rikosasioissa syytetty voi oikeuden harkinnan mukaan osallistua pääkäsittelyyn kuvallisella etäyhteydellä (telekommunikation med billede), jos hänen läsnäolonsa ei ole tarpeellista ja jos asiassa on kyse vain sakosta, korkeintaan vuoden vankeusrangaistuksesta, menettämisseuraamuksesta, asemanmenetyksestä, uhkasakosta tai vahingonkorvauksista. Mahdollisen puolustusasianajajan tulee osallistua oikeudenkäyntiin samalla tavalla kuin syytetty, ellei oikeus pidä sopivana, että puolustuksen asiamies on läsnä olevana oikeudessa (rpl. 854 § 1 stk.). Etäyhteydellä osallistumisesta ns. tunnustukseen perustuvan tuomion menettelyssä (ks. jäljempänä) on säännelty vastaavin säännöksin (rpl. 831 § 8 stk).

Jos asianosainen on pidätetty, hänet tuodaan oikeuden eteen oikeuden päätöksellä tai mikäli pidätetty itse sitä pyytää. Häntä ei kuitenkaan tuoda oikeuteen pyynnöstä huolimatta, mikäli oikeus kuultuaan pidätetyn vallitsevasta tilasta pitää henkilön paikalle tuomista sopimattomana. Oikeus myös päättää, tuodaanko henkilö läsnä olevaksi oikeuteen vai onko riittävää, että häntä kuullaan omassa sijainnissaan tai etäyhteyksin (rpl. 470 § stk. 4).

Tanskassa on lisäksi Norjaan verrattuna samankaltainen käytäntö tunnustukseen perustuvassa tuomiossa (tilståelsesdom), josta on säädetty rpl 831 §:ssa.

Hallinnollisesti määrättyä vapaudenriistoa koskevan säännöksen (ks. edellä rpl. 470 §) lisäksi etäyhteyden käyttö on Tanskassa mahdollista tietyin edellytyksin pakkokeinoasioissa (rpl. 748 a ja b §).

5.2.5 Saksa

Saksassa liittohallitus on keväällä 2023 ehdottanut videoneuvottelun käyttämisen merkittävää laajentamista riita-asioiden oikeudenkäynneissä. Hallituksen lakiesitys perustuu marraskuussa 2022 julkaistuun liittovaltion oikeusministeriön ehdotukseen videoneuvottelutekniikan kehittämisestä oikeudenkäynneissä (Referentenentwurf des Bundesministeriums der Justiz: Entwurf eines Gesetzes zur Förderung des Einsatzes von Videokonferenztechnik in der Zivilgerichtsbarkeit und den Fachgerichtsbarkeiten).

Esityksen tarkoitus on edistää videoneuvottelun käyttöä oikeudenkäynnissä, jotta oikeudenkäytöstä tulisi nykyistä modernimpaa, digitaalisempaa ja ihmisläheisempää. Videoneuvottelun katsoaan voivan tehdä oikeudenkäynneistä nykyistä nopeampia, edullisempia, kustannustehokkaampia ja ympäristöä säästävämpiä. Ehdotuksen mukaan videoneuvottelutekniikan asema oikeudenkäynneissä olisi jatkossa keskeinen.

Esitys koskee riita-asioita sekä hallintotuomioistuimissa ja eräissä erityistuomioistuimissa käsiteltäviä asioita. Rikosasiat on rajattu uudistuksen ulkopuolelle.

Esityksessä uusittaisiin oikeudenkäyntiä riita-asioissa koskevaan siviiliprosessiasetukseen (Zivilprozessordnung) 128 a §, jossa säädettäisiin videoneuvotteluna toteutettavasta oikeudenkäynnistä. Esityksen mukaan puheenjohtaja voisi viran puolestakin määrätä, että yksi tai useampi asianosainen taikka kaikki asianosaiset osallistuvat oikeudenkäyntiin videoneuvottelulla. Tällaisen määräyksen antamista puoltaisivat ehdotuksen perusteluiden mukaan etenkin prosessitaloudelliset näkökohdat. Toisaalta esimerkiksi oikeudenkäyntimateriaaliin liittyvät syyt, sovintoneuvottelujen ennakoitu vaikeus tai se, että vain toisella asianosaisella olisi avustaja, voisivat puhua videoneuvottelun käyttöä vastaan.

Asianosaiset voisivat kuitenkin aina vaatia, että he saavat osallistua oikeudenkäyntiin oikeussalissa. Vaatimusta ei tarvitsisi perustella. Saatuaan määräyksen etäyhteyden käyttämisestä asianosaisella olisi kaksi viikkoa aikaa vastustaa sitä, ja ajoissa tehdyn vastustamisen jälkeen määräys raukeaisi kaikkien asianosaisten osalta.

Toisaalta jos asianosaiset sopivat siitä, että pääkäsittely toimitetaan videoneuvotteluna, näin tulee lähtökohtaisesti menetellä. Jos tuomioistuin kuitenkin haluaa kieltäytyä videoneuvottelusta, sen tulee antaa kieltäytymisestään perusteltu ja valituskelpoinen käsittelyratkaisu. Perusteluiden mukaan kieltäytyminen edellyttäisi, että syiden, jotka tässä asetelmassa puoltaisivat oikeudenkäynnin toimittamista istuntosalissa, tulisi olla selvästi videoneuvottelun käyttämistä painavampia.

Oikeudenkäynti voitaisiin esityksen mukaan toteuttaa myös täysin virtuaalisesti niin, ettei edes puheenjohtaja olisi istuntosalissa (eine vollvirtuelle Videoverhandlung). Tämä edellyttäisi, että myös kaikki asianosaiset ja ratkaisukokoonpanon muut jäsenet osallistuvat pääkäsittelyyn videoneuvottelulla. Perusteluissa todetaan, että puheenjohtaja voisi johtaa prosessia esimerkiksi työhuoneestaan tai kotoaan. Jos näin toteutettava oikeudenkäynti olisi julkinen, sen kuva ja ääni

tulisi välittää johonkin istuntosaliin tai muuhun tuomioistuimen tilaan niin, että yleisö kykenisi seuraamaan oikeudenkäyntiä. Päätösvalta menettelyn käyttämisestä olisi puheenjohtajalla, mutta menettely edellyttää myös muiden ratkaisukokoonpanon jäsenten suostumusta. Kuten muutoinkin, asianosaisilla olisi oikeus niin vaatiessaan saada tulla oikeussaliin, jolloin menettely ei olisi mahdollinen. Esityksen mukaan kysymys on koeluontoisesta menettelystä, jonka käytön laajentamisesta on tarkoitus päättää sen jälkeen, kun liittovaltion oikeusministeriö on arvioinut menettelystä saatuja kokemuksia.

5.2.6 Yhdistynyt kuningaskunta

Yhdistyneessä kuningaskunnassa videoyhteyttä voidaan käyttää riita-asiassa todistajan kuulemiseen (Civil Procedure Rules; CPR 32.3 §). Oikeusministeriön antamissa käytännön ohjeissa (Practice Direction) on kuitenkin korostettu, että ideaalitalanne on todistajan henkilökohtainen läsnäolo, eikä videokuulemisen käyttöalaa tulisi määrittää vain sen helppous.

Rikosasioissa videoyhteyden käyttömahdollisuuksia laajennettiin huomattavasti covid-19-epidemian vuoksi annetulla väliaikaislailla (Coronavirus Act 2020, 53 § ja liite 23). Kesällä 2022 väliaikaislain sääntely vakiinnutettiin joillakin tarkennuksilla ja lisäyksillä (Police, Crime, Sentencing and Courts Act 2022). Etäyhteyksien (*live link*) käytöstä säädetään rikosprosessilaissa kokonaan omassa luvussaan (Criminal Justice Act 2003; CJA, part 8).

Lainuudistuksen myötä tuomioistuin voi rikosasiassa antaa henkilölle määräyksen osallistua oikeudenkäyntiin ääni- tai videoyhteydellä (*live audio/video link*) asianosaisen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan (CJA 51 §). Säännöstä sovelletaan laaja-alaisesti rikosasioiden suullisiin käsittelyihin osallistumiseen eri oikeusasteissa sekä suullisen todistelun vastaanottamiseen. Määräys voidaan antaa kaikille oikeudenkäyntiin osallistuville tai valikoidulle henkilöille, ja se voidaan rajata koskemaan vain osaa oikeudenkäynnistä. Määräys voi koskea myös tuomaria sekä rajoitetuin edellytyksin valamiehistöä. Tuomioistuimen tulee ennen määräyksen antamista kuulla asianosaisia. Tuomioistuin voi oikeudenkäynnin aikana muuttaa määräystä tai peruuttaa sen.

Tuomioistuimen tulee määräystä harkitessaan ottaa huomioon tapauksen olosuhteet kokonaisuudessaan (CJA 51(5) ja 51(6)). Arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja ovat erityisesti henkilön läsnäolon tarve, kuultavan henkilön kanta etäosallistumiseen, osallistumiseen käytettyjen tilojen soveltuvuus sekä se, voiko etäyhteydellä oikeudenkäyntiin osallistuva tosiasiasa osallistua menettelyyn tehokkaasti. Suullisen todistelun osalta on myös otettava huomioon kertomuksen painoarvo asiassa sekä osapuolten mahdollisuus koetella henkilön luotettavuutta. Tuomioistuimen tulee lisäksi määräystä antaessaan turvata yleisön osallistuminen oikeudenkäyntiin.

Videoyhteydellä osallistuvan katsotaan noudattavan laissa henkilökohtaiselle läsnäololle asetettuja vaatimuksia (CJA 52A(1) §). Oikeudenkäynti katsotaan toimitettavaksi ensisijaisesti siinä oikeussalissa, josta vähintään yksi oikeuden jäsenistä osallistuu istuntoon, tai jos tällaisia saleja on useita, oikeuden määräämässä salissa. Toissijaisesti jos tällaista salia ei ole, oikeudenkäynti tapahtuu siinä oikeussalissa, josta vähintään yksi asianosainen osallistuu istuntoon, tai jos tällaisia saleja on useita, oikeuden määräämässä salissa. Viimesijaisesti, jos kukaan ei osallistuu oikeudenkäyntiin oikeussalista, tuomioistuimen tulee määrätä istunto pidettäväksi paikassa, jossa oikeus voi lain mukaan istunnon toimittaa (CJA 52A(3) §).

Yhdistyneen kuningaskunnan tuomioistuinvirasto (HM Courts & Tribunal Service) julkaisi 19.12.2021 laajan raportin etäyhteyksien käyttämisestä koronaviruspandemian aikana (Evaluation of remote hearings during the COVID 19 pandemic – Research report). Raportti perustuu

sidosryhmille tehtyihin kyselyihin, joihin oli saatu yhteensä yli 8 000 vastausta, ja 180 haastattelun. Siinä on todettu (s. 80), että asianosaisilla, jotka osallistuivat oikeudenkäyntiin etäyhteyksien avulla, oli kaikissa tuomioistuimissa ja keskeisissä väestöryhmissä yhtä hyvä tai parempi kokemus käsittelystä kuin oikeudenkäynnissä istuntosalissa läsnä olleilla. Etäyhteyksien varassa osallistuneista ja istuntosalissa läsnä olleista asianosaisista samankaltainen osuus koki, että oikeudenkäynti oli ollut oikeudenmukainen ja että heidän asiansa oli saanut oikean määrän huomiota (s. 83). Muita ryhmiä suurempi osuus sellaisista asianosaisista, jotka olivat haavoituvassa asemassa, toivoi jatkossa voivansa osallistua oikeudenkäyntiin istuntosalissa läsnä olleen (s. 76).

Toisaalta tuomarit kokivat, että etäyhteyksin käydyt oikeudenkäynnit eivät tuntuneet tarpeeksi muodollisilta tai välittäneet riittävästi prosessin vakavuutta. Rikosjuttuja istuvat tuomarit olivat vahvimmin sitä mieltä, että asianosaisten olisi syytä osallistua oikeudenkäyntiin istuntosalissa läsnä olleen (s. 81, 83). Moni sidosryhmiin kuuluvista toivoi, että etäyhteyksin toteutettavia oikeudenkäyntejä voitaisiin jatkossakin toimittaa ainakin valmistelemissä istunnoissa sekä lyhyissä ja yksinkertaisissa asioissa.

6 Lausuntopalaute

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Oikeudenkäymiskaari

2 luku Päätösvaltaisuudesta

15 §. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi pykälä, joka mahdollistaa monijäsenen kokonon jäsenen etäosallistumisen suulliseen käsittelyyn. Pykälä ei koskisi tuomioistuimen puheenjohtajaa, vaan siitä säädettäisiin erikseen 16 §:ssä. Ero jäsenen ja puheenjohtajan etäosallistumisen seurausten välillä olisi ratkaiseva, koska puheenjohtajan etäosallistuminen tarkoittaisi kaikkien asianosaisten etäosallistumista. Sen sijaan yksittäisen jäsenen etäosallistuminen ei muuttaisi sitä, miten asianosaiset voivat osallistua oikeudenkäyntiin.

Ehdotettu pykälä koskisi suullista käsittelyä, kuten pääkäsittelyä, suullista valmisteluistuntoa tai oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 56 §:n 1 momentin 2–4 kohdassa tarkoitettua pääkäsittelyn ulkopuolella pidettävää todisteiden vastaanottamista varten toimitettavaa käsittelyä. Se ei kuitenkaan koskisi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 38 §:n 1 momentissa tarkoitettavaa erillistä katselmusta. Pykälä ei toisaalta estäisi katselmoimasta pääkäsittelyssä videoyhteyden välityksellä tuomioistuimeen tuotua esinettä tai esimerkiksi pääkäsittelyssä kuultavan arpea.

Pykälä ei koskisi esittelystä ratkaistavia asioita. Tarkoituksena ei kuitenkaan olisi muuttaa oikeustilaa esittelyihin osallistumisen osalta. Käytännössä tuomioistuimissa onkin käytetty ja käytetään verraten laajasti ja joustavasti etäyhteyksiä esittelyissä, mitä ei tarkoitettaisi muutettavan.

Ehdotettu pykälä koskisi yleisten tuomioistuinten kaikkia asteita ja lisäksi markkinaoikeutta ja työtuomioistuinta, jotka soveltavat oikeudenkäymiskaarta soveltuvin osin (laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa 4 luku 17 §, laki oikeudenkäynnistä työtuomioistuimessa 38 §). Ehdotettu pykälä koskisi kaikkia tuomioistuimen jäseniä ja lisäksi korkeimmassa oikeudessa myös

esittelijää. Pykälän soveltamista ei olisi rajattu ainoastaan lainoppineisiin jäseniin, vaan se koskisi myös esimerkiksi tuomioistuimen asiantuntija- ja sotilasjäseniä sekä lautamiehiä. Esimerkiksi markkinaoikeudessa asiantuntijajäsenen etäosallistuminen voisi useinkin olla tarkoitukseenmukaista. Toisaalta useissa tilanteissa muiden kuin lainoppineiden jäsenten ja erityisesti juuri lautamiesten etäosallistuminen saattaisi olla epätarkoituksenmukaista ja käytännössä vaikeasti järjestettävissä. Säännös ei merkitsisi sitä, että jäsenellä olisi oikeus etäosallistumiseen, vaan jäsenen etäosallistuminen olisi puheenjohtajan harkinnassa. Vaikka pykälä on kirjoitettu yksikkömuotoon, estettä ei olisi sille, että useampi jäsen osallistuu etäyhteyksillä samanaikaisesti.

Pykälä ei soveltuisi hovioikeuden pääkäsittelyyn osallistuvaan hovioikeuden esittelijään. Hovioikeuden esittelijä toimii usein pääkäsittelyissä valmistelijana ja pöytäkirjanpitäjänä. Menettelystä ei erikseen säädetä laissa. Valmistelija ei esittele asiaa tai osallistu sen ratkaisemiseen, eikä hänellä ole esimerkiksi oikeutta jättää asiassa mietintöä. Näin ollen valmistelija samaistuu lähinnä oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 2 §:n 1 momentissa ja 15 luvun 3 §:n 3 momentissa mainittuun pöytäkirjanpitäjään. Ilman erillistä säännöstäkin on selvää, että valmistelija voi osallistua pääkäsittelyyn etäyhteyden välityksellä vähintään samanlaisilla edellytyksillä kuin tuomari. Jos valmistelija on osallistunut etäyhteyksillä pääkäsittelyyn, hän on ollut oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:n 3 momentin ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:n 1 momentin tarkoittamassa mielessä paikalla pääkäsittelyssä.

Pykälän 1 momentissa ilmaistaisiin pääsääntö, jonka mukaan pääkäsittelyihin osallistuttaisiin istuntosalissa läsnä ollen. Tarkoituksena olisi säilyttää pääsääntönä kollegion yhtäaikainen läsnäolo, johon liittyy selviä etuja ratkaisutoiminnan kannalta. Pääsäännön mukaan meneteltäisiin, ellei olisi jotakin syytä poiketa siitä.

Laissa ei ole erikseen säädetty suullisen käsittelyn paikasta lukuun ottamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 48 §:n 5 momenttia säännöstä ja tuomioistuinlain istuntopaikkaa koskevaa sääntelyä, eikä ehdotetun momentin olisi tarkoitus muuttaa oikeustilaa tältä osin. Istuntosali tarkoittaisi siten yleisesti mitä tahansa paikkaa, jossa käsittely toimitetaan.

Pykälän 2 momentin mukainen etäosallistuminen olisi poikkeus 1 momentin pääsäännöstä. Poikkeaminen olisi mahdollista, jos siihen olisi aihetta ja tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Hyväksyttävä syy voisivat olla esimerkiksi jäsenen terveydentilaan liittyvät seikat tai virkamatkustamisen välttämistä aiheuttavat aika- ja kustannussäästöt. Hyväksyttävä peruste olisi myös se, ettei käytettävässä istuntosalissa olisi käytännössä tilaa monijäsenisen kokoonpanon kaikille jäsenille. Sen sijaan hyväksyttävänä perusteena ei olisi pidettävä puhtaita mukavuussyitä tai esimerkiksi pyrkimystä julkisuuden välttämiseen tiedotusvälineitä kiinnostavassa jutussa.

Soveliaisuusharkinta olisi tapauskohtaista kokonaisuuskäsitelmää, jossa huomioon otettavien seikkojen tyhjentävä luetteloiminen ennakolta ei ole mahdollista. Merkitystä olisi joka tapauksessa etäyhteyksien käyttämisestä saatavalla edulla ja siitä aiheutuvilla mahdollisilla haitoilla. Kokoonpanon jäsenen etäosallistuminen ei saisi tarkoittaa sitä, että ratkaisukokoonpanon kykyä käsitellä ja ratkaista asia ja käsittelyssä mahdollisesti esitettävät vaatimukset heikentyisi. Näin ei pitäisi käydä, jos etäyhteydet toimivat asianmukaisesti. Käytännössä merkittävin etäosallistumista vastaan puhuva seikka olisi asian laatu. Kokoonpanon läsnäolo oikeussalissa on omiaan korostamaan sitä, että yhteiskunta suhtautuu asiaan vakavasti, ja tukemaan asianosaisille ja yleisölle syntyvää kokemusta tuomioistuimen arvovallasta. Riita-asioissa ja hakemusasioissa kynnys kokoonpanon jäsenen etäosallistumiselle olisi rikosasioita matalammalla, ja etäosallistuminen olisikin lähtökohtaisesti soveliaasta esimerkiksi tavanomaisissa lapsiasioissa. Jäsenen osallistuminen etäyhteyksillä soveltuisi erityisen hyvin asioihin, joiden selvitetty tila on hyvä.

Pykälän soveltamisalan ulkopuolelle ei rajattaisi mitään asiaryhmää, ja jäsenen osallistuminen etäyhteyksillä olisi mahdollista myös rikosasioissa. Toisaalta rikosasian vakavuus olisi peruste katsoa, että koko ratkaisukokoonpanon on syytä olla läsnä oikeussalissa. Mitä vakavammasta rikosepäilystä on kysymys, sitä painavampia perusteita etäosallistuminen edellyttäisi. Etäosallistumiselle ei kuitenkaan asetettaisi kategorisia rajoja esimerkiksi rangaistusasteikon tai seuraamuksen perusteella. Esimerkiksi pelkästään se seikka, että vastaaja on käräjäoikeudessa tuomittu pitkäänkin ehdottomaan vankeuteen, ei merkitsisi sitä, että hovioikeuden jäsen ei voisi osallistua pääkäsittelyyn etäyhteydellä. Kuitenkin esimerkiksi niin sanottuja ylitörkeitä rikosnimikkeitä käsittävissä asioissa edellytettäisiin jo varsin painavia perusteita etäosallistumiselle.

Päätösvalta jäsenen etäosallistumisesta olisi ratkaisukokoonpanon puheenjohtajalla, joka tekisi päätöksen ratkaisukokoonpanoa kuultuaan. Monijäsenisen kokoonpanon jäsen ei siis saisi itsenäisesti päättää etäosallistumisestaan. Estettä sinänsä ei olisi sille, että tuomioistuimessa määrättäisiin tai muuten päätettäisiin tämänkaltaisten asioiden ratkaisemisessa sovellettavista yleisistä ohjeista. Ratkaisukokoonpanon jäsen voisi niin halutessaan kuitenkin aina osallistua oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin, jos puheenjohtajakin tekee niin. Puheenjohtaja voisi siis evätä pyynnön etäosallistumisesta mutta hän ei voisi pakottaa jäsentä etäyhteyksien käyttämiseen, ellei hän itsekkin osallistu etäyhteydellä. Päätöstä ei tarvitsisi laatia kirjalliseen muotoon eikä dokumentoida.

Tuomarin etäosallistuminen ei edellyttäisi asianosaisen suostumusta. Asianosaiselle olisi kuitenkin ainakin useimmissa tilanteissa varattava tilaisuus lausua käsityksensä tuomarin etäosallistumisesta. Käytännössä tämä olisi mahdollista tehdä myös suullisen käsittelyn aluksi. Selkeä asiaosaisista, joka ei saavu paikalle oikeudenkäyntiin, ei olisi tarpeellista kuulla tuomarin etäosallistumisesta. Mikäli asianosainen häntä kuultaessa vastustaa tuomarin etäosallistumista ja puheenjohtaja päättää sallia etäosallistumisen, tästä olisi annettava perusteltu päätös, jos asianosainen sitä vaatii. Päätökseen ei olisi erillistä muutoksenhakuoikeutta.

Mahdollista olisi myös se, että kokoonpanon jäsen osallistuu osan ajasta suulliseen käsittelyyn etäyhteydellä ja osan ajan istuntosalista käsin. Tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan tulisi käyttää sellaisella tavalla, joka ei sovi tuomioistuimen arvovallalle. Sopivaa ei esimerkiksi olisi, että kokoonpanon jäsen poistuu henkilökohtaisten kiireidensä vuoksi käsittelystä muita aikaisemmin ja osallistuu käsittelyyn loppuajan etäyhteydellä. Mahdollisuus olisi lähinnä tarkoitettu siihen, että jäsen osallistuu esimerkiksi useampipäiväisen pääkäsittelyn aikana yhden päivän etäyhteyksien välityksellä.

Tuomioistuimen jäsenen etäosallistuminen olisi toteutettava siten, että asianosaisten oikeus tuomarinsa kohtaamiseen toteutuu. Asianosaisille olisi ensinnäkin tehtävä selväksi, että kokoonpanoon kuuluu etäyhteyksillä osallistuva jäsen. Etäyhteyksillä osallistuvan tuomarin mahdollisuudet havainnoida asianosaisia ovat tärkeämmät kuin asianosaisen mahdollisuudet havainnoida etäyhteyksillä osallistuvaa tuomaria. Kuitenkin periaatteellisesti tärkeää olisi järjestää mahdollisuus jäsenen näkemiseen kuvayhteyden välityksellä esimerkiksi istunnon aluksi.

Pykälän 3 momentissa tuotaisiin selvyuden vuoksi esiin se itsestäänselvyys, että jäsenen olisi oltava Suomessa osallistuessaan suulliseen käsittelyyn. Tämä seuraa siitä, että tuomari käyttää valtiolle kuuluvaa tuomiovaltaa, jonka käyttämistä vieraan valtion alueelta käsin ei voida pitää suvereniteetin kannalta asiallisena. Se ei myöskään olisi tuomioistuimen arvovallalle sopivaa. Muilta osin laissa ei säädettäisi siitä, millaisesta paikasta käsin jäsen voisi osallistua käsittelyyn. Kysymys on samankaltaisesta seikasta kuin tuomarin pukeutuminen istunnossa, ja sellaisena osallistumisen paikka olisi jätettävä mahdollisen lakia alempiasteisen ohjeistuksen varaan tai sen puuttuessa tuomarin itsensä harkittavaksi. Vaatimus siitä, että etäosallistuminen on sovelaista, kattaisi kuitenkin myös jäsenen etäosallistumisen tavan ja sitä myöten myös sen paikan.

Harkittaessa paikan soveliaisuutta huomiota olisi kiinnitettävä siihen, miten se vaikuttaa tuomioistuimen arvovaltaan. Paikan olisi välttämättä oltava sellainen, että tuomarin täysipainoinen osallistuminen oikeudenkäyntiin on mahdollista. Selvästi epäsovinnaisina paikkoina voitaisiin pitää esimerkiksi kulkuneuvoja, ravitsemusliikkeitä ja julkisia tiloja. Sopivana paikkana voitaisiin pitää esimerkiksi tuomarin työhuonetta tai soveltuvaa tilaa tuomioistuimessa. Myös vaatimus puolueettomuudesta olisi otettava huomioon paikan soveliaisuutta harkittaessa. Epäsoveliaista olisi siten esimerkiksi se, että tuomari osallistuisi rikosasian käsittelyyn syyttäjälaitoksen tiloista käsin.

Kun jäsen osallistuu käsittelyyn etäyhteydellä, istunto katsottaisiin toimitetun siinä istuntosalissa, jossa puheenjohtaja on.

16 §. Pykälässä säädettäisiin edellytyksistä, joilla kokoonpanon puheenjohtaja voi osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä. Puheenjohtajan etäosallistuminen tarkoittaisi sitä, että myös mahdolliset muut kokoonpanon jäsenet sekä asianosaiset osallistuisivat oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä, eikä suullisella käsittelyllä olisi määrättyä istuntopaikkaa sen perinteisessä merkityksessä. Tästä käytettäisiin nimitystä etäoikeudenkäynti, Puheenjohtajan etäosallistuminen johtaisi toisin sanottuna poikkeuksetta kaikkien muidenkin etäosallistumiseen ja oikeudenkäynnin toimittamiseen pelkästään tietoliikenneyhteyksien välityksellä. Tällöin myös todistelu olisi otettava vastaan etäyhteyksien välityksellä.

Pykälän tarkoituksena ei olisi, että oikeudenkäyntejä alettaisiin laajamittaisesti käydä etäoikeudenkäynteinä. Tarkoituksena olisi pikemminkin mahdollistaa etäoikeudenkäynnit sellaisissa tilanteissa, joissa niihin on perusteltu syy. Samalla pykälä selventäisi oikeustilaa pakkokeinoasioissa, joissa etäoikeudenkäynnit voisivat olla tavanomaisia.

Ehdotettu säännös soveltuisi kaikkiin kokoonpanoihin. Sitä olisi näin ollen mahdollista soveltaa myös yhden tuomarin kokoonpanossa. Etäoikeudenkäyntejä voitaisiin pitää kaikissa oikeusasteissa. Se soveltuisi myös tuomioistuinsovitteluun. Asianosainen voisi pyytää etäoikeudenkäyntiä, mutta estettä ei olisi sille, että tuomioistuin olisi asiassa aloitteellinen. Käytännössä tuomioistuimen aktiivinen etäyhteyksien käyttämisen tarjoaminen esimerkiksi riita-asian istuntopäivää sovittaessa on merkittävin keino lisätä etäyhteyksien käyttämistä.

Suullisella käsittelyllä tarkoitettaisiin tässä samaa kuin ehdotetussa 15 §:ssä. Suullisten valmisteluistuntojen osalta ehdotettu säännös korvaisi oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 d §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 10 a §:n ja 7 luvun 14 §:n. Se korvaisi myös pakkokeinolain 3 luvun 6 §:n 4 momentissa, saman luvun 14 §:n 3 momentissa, saman luvun 15 §:n 4 momentissa, 8 luvun 17 §:n 2 momentissa ja 10 luvun 43 §:n 2 momentissa olevat erityissäännökset teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä pakkokeinoasioiden käsittelyssä.

Pykälässä säädettäisiin ensiksi siitä, että erikseen mainitut oikeudenkäynnit eli rikos- tai riita-asian valmisteluistunnot sekä pakkokeinolaissa tarkoitettujen asian suulliset käsittelyt voitaisiin ilman perusteltua syytäkin toimittaa etäoikeudenkäyntinä. Myös tämä koskisi kaikkia oikeusasteita. Tällöin edellytettäisiin ainoastaan sitä, että etäoikeudenkäynti on soveliaista.

Pykälä poistaisi ratkaisujen KKO 2021:91 ja 92 myötä käytännössä vallinneen epävarmuuden siitä, voiko tuomari osallistua pakkokeinoasian käsittelyyn etäyhteydellä, vai onko hänen oltava istuntosalissa.

Etäoikeudenkäynti edellyttäisi kaikissa tilanteissa sitä, että tuomioistuin harkitsisi sen soveliaaksi. Käytännössä ei juuri esiintyne tilanteita, joissa esimerkiksi pakkokeinoasian käsitteleminen etäyhteyksillä ei olisi soveliaista. Pakkokeinoasiat käsitellään tyypillisesti suljetuin ovin,

jolloin etäyhteyden käyttäminen ei edellyttäisi erillisen seuraamismahdollisuuden järjestämistä yleisölle. Etäoikeudenkäynnin toimittaminen olisi yleensä soveliaista myös valmisteluistunnon osalta. Rikosasian valmistelun osalta olisi kuitenkin huomattava se, että haastehakemus tulee julkiseksi valmisteluistunnossa. Ehdotetun 17 §:n mukaan oikeudenkäynnin julkisuus olisi taatava etäoikeudenkäynnissä. Yleisön ja tiedotusvälineiden kiinnostus olisi kuitenkin otettava kärräjoikeudessa huomioon harkittaessa rikosasian valmisteluistunnon toteuttamista etäoikeudenkäyntinä.

Toiseksi pykälässä säädettäisiin siitä, että oikeudenkäynti voitaisiin toimittaa etäoikeudenkäyntinä myös muissa kuin säännöksessä mainituissa asioissa. Tällöin sen edellytyksenä olisi kuitenkin menettelyn yleisen soveliaisuuden lisäksi se, että etäoikeudenkäynnille on perusteltu syy.

Perustellun syyn vaatimuksella on tarkoitettu korostaa sitä, että oikeudenkäynnin toimittaminen istuntosalissa tai muussa vastaavassa paikassa olisi jatkossakin vahva pääsääntö. Pääsäännöstä olisi kuitenkin voitava poiketa, jos siihen olisi perusteltua syytä. Asianosaisen näkökulmasta etäoikeudenkäynti ei käytännössä lainkaan poikkea sellaisesta oikeudenkäynnistä, johon asianosaiset osallistuvat etäyhteyden välityksellä mutta jossa ratkaisukokoonpano ja mahdollinen yleisö ovat paikalla istuntosalissa.

Perusteltu syy olisi käsillä esimerkiksi silloin, kun etäyhteyksiä käyttämällä voitaisiin välttää merkittävä viivästys. Näin voi olla, jos soveliaista istuntosalia ei ole saatavilla kohtuullisessa ajassa. Perusteltu syy voisi liittyä myös tuomioistuimen päätäntävaltaisuuden turvaamiseen ja istunnon turvallisuuteen. Se, kuinka painavia vaatimuksia erityiselle syyllä asetetaan, riippuisi jossain määrin myös asian laadusta. Suppeassa riita-asiassa, johon ei kohdistu julkista intressiä ja jossa asianosaiset eivät itse ole tulossa istuntosaliin, kynnystä ei olisi asetettava erityisen korkealle. Sen sijaan silloin, kun kysymys on vakavasta rikosepäilystä, johon kohdistuu merkittävä julkinen intressi, perustellun syyn kynnys olisi korkeampi. Pelkkä virkamatkustamisen vähentämisestä valtiolle aiheutuva säästö ei olisi esitetystä pykälässä tarkoitettu perusteltu syy kuin poikkeuksellisissa tilanteissa.

Soveliaisuusharkinnassa olisi otettava huomioon lähtökohtaisesti samat seikat kuin arvioitaessa tuomioistuimen jäsenen etäosallistumista. Koska etäoikeudenkäynti tarkoittaisi sitä, ettei asianosaisilla tai yleisöllä ole mahdollisuutta olla istuntosalissa, huomiota olisi kiinnitettävä myös muihin seikkoihin. Asianosaisten osalta tämä merkisi erityisesti heidän kantansa ottamista huomioon. Etäoikeudenkäynnistä voitaisiin kuitenkin päättää myös, vaikka asianosainen vaatisi saada tulla istuntosaliin. Tällöin voitaisiin ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:n 5 momentin tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:n 5 momentin nojalla määrätä, että osallistumisoikeus toteutetaan etäyhteyden välityksellä. Kysymystä käsitellään tarkemmin mainittujen pykälien yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Etäoikeudenkäynti ei olisi sovelias vain sillä perusteella, että asianosaiset eivät sitä vastusta. Se ei olisi soveliaista, jos asianosaisten osallistumisoikeudet tai oikeudenkäynnin julkisuus tosiasiasa toteutuisivat huonommin kuin sellaisessa istunnossa, jossa tuomari ja asianosaiset olisivat pääsäännön mukaisesti läsnä. Etäoikeudenkäyntiä vastaan puhuisi yleensä myös asianosaisen haavoittuvainen asema tai nuori ikä, varsinkin rikosasioissa. Tämä on perusteltua sen varmistamiseksi, että asianosaiset ymmärtävät, mistä käsittelyssä on kysymys ja mitä siitä voi seurata. Haavoittuvaisessa asemassa olevien henkilöiden tosiasialliset mahdollisuudet osallistua oikeudenkäyntiin etäyhteyksillä saattavat myös olla tavanomaista heikommalla. Sanotuilla seikoilla ei kuitenkaan luonnollisesti olisi merkitystä, jos tällainen henkilö ei itsekään osallistu oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin. Myös vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016) 13 artiklan määräys siitä, että vammaisille henkilöille on varmistettava oi-

keussuojan tehokas saavutettavuus yhdenvertaisesti muiden kanssa, olisi otettava huomioon soveltuvuusharkinnassa tapauskohtaisesti etäoikeudenkäyntiä puoltavana tai sitä vastaan puhuvana seikkana.

Soveliaisuusharkinnassa olisi kiinnitettävä huomiota myös siihen, että vakavassa rikosasiassa yhteiskunnalliset syyt saattavat edellyttää vastaajan velvoittamista saapumaan paikalle vaikka vasten tämän tahtoa. Tämä koskisi erityisesti käräjäoikeutta.

Kun suullinen käsittely toimitetaan etäoikeudenkäyntinä, se ei ole sidottu määrättyyn istuntopaikkaa siinä mielessä kuin esimerkiksi tuomioistuinlain 2 luvun 4 §:ssä tai 3 luvun 6 §:ssä tarkoitetaan. Koska mahdollisuudesta toimittaa käsittely etäoikeudenkäyntinä olisi säädetty erikseen laissa, tätä ei olisi pidettävä ongelmallisena, eikä mainittuja säännöksiä olisi tarpeen muuttaa. Joissakin tilanteissa voisi kuitenkin olla tarpeellista määrätä erikseen siitä paikasta, jossa etäoikeudenkäynti katsotaan toimitetun. Tällöin tuomioistuin voisi määrätä tällaiseksi istuntopaikaksi minkä tahansa paikkakunnan, jolla tuomioistuin voi lain mukaan toimittaa suullisen käsittelyn. Merkitystä ei sinänsä olisi sillä, mistä käsin puheenjohtaja tai muu mahdollinen ratkaisukokoonpano osallistuu asian käsittelyyn. Istuntopaikkoja olisi kuitenkin vain yksi.

Päätösvalta siitä, toimitetaanko oikeudenkäynti etäoikeudenkäyntinä, kuuluisi tuomioistuimen ratkaisukokoonpanolle. Asiasta olisi kuitenkin kuultava asianosaisia. Esimerkiksi pakkokeinoasioissa kuuleminen voitaisiin tehdä istunnon aluksi. Jos etäoikeudenkäynti päätettäisiin vastoin asianosaisen kantaa toimittaa, asiasta olisi annettava perusteltu päätös, johon ei saisi erikseen hakea muutosta. Kysymys olisi oikeudenkäynnin aikana annetusta ratkaisusta, johon ei oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n 3 momentin pääsäännön mukaisesti olisi ainakaan yleensä annettava erillistä muutoksenhakuoikeutta. Päätös voitaisiin tarvittaessa julistaa etäoikeudenkäynnissä, vaikka sen toimitamisesta ei vielä olisi tehty päätöstä.

17 §. Pykälässä säädettäisiin tuomioistuimen velvollisuudesta taata oikeudenkäynnin julkisuus. Julkisuus olisi taattava siten, että yleisö voi seurata etäoikeudenkäyntiä reaaliajassa. Julkisuus olisi toteutettava siten, että yleisön mahdollisuudet seurata oikeudenkäyntiä eivät ainakaan heikkenisi verrattuna siihen, että oikeudenkäynti toteutetaan istuntosalista käsin. Tavasta, jolla tämä toteutetaan, ei säädettäisi erikseen.

Pykälä koskisi kaikkia tilanteita, joissa puheenjohtaja ei ole läsnä istuntosalissa tai tilassa, jossa käsittely toimitetaan, myös esimerkiksi valmisteluistuntoja. Myös nykytilassa puhelimitse tai videoyhteydellä toimitettavien valmisteluistuntojen on oltava yleisölle avoimia, mistä syystä ne on yleensä toimitettava istuntosalista käsin. Tässä suhteessa säännös ei merkitsisi muutosta oikeustilaan.

Poikkeus pykälän soveltamisessa olisivat oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 4 luvussa tarkoitetut suljetut käsittelyt. Silloin, jos vain osa käsittelystä olisi toimitettava suljetuin ovin, puheenjohtajan olisi huolehdittava siitä, että oikeudenkäyntiä ei seurata videoyhteyden välityksellä siltä osin kuin se toimitetaan suljetuin ovin, joko katkaisemalla yhteyksensä yleisöön tai muutoin varmistumalla asiasta.

Käytännössä yksinkertaisin tapa toteuttaa oikeudenkäynnin julkisuus etäoikeudenkäynnissä olisi usein varata tuomioistuimesta erillinen tila, jossa yleisö voisi seurata oikeudenkäyntiä. Tätä tilaa kutsuttaisiin sivusaliksi. Tällainen tila voisi olla sama, joka on jatkossa varattava videotalenteiden katsomista varten. Tämä mahdollistaisi myös huolehtimisen siitä, että oikeudenkäyntiä ei tallenneta eikä esimerkiksi lähetetä suoratoistettavaksi sivusalista käsin. Käytännössä yleisön saapuminen oikeudenkäyntiin on harvinaista. Samasta tilasta käsin voisi olla mahdollista

useamman suullisen käsittelyn seuraaminen esimerkiksi kuulokkeiden avulla. Valvonnan järjestäminen olisi sen viranomaisen vastuulla, jonka tiloista seuraaminen tapahtuu. Tämän varmistamiseksi turvatarkastajalla olisi oikeus tarkastaa henkilö, joka haluaa seurata suullista käsittelyä sivusalista käsin. Myös muut tavat toteuttaa julkisuus olisivat mahdollisia, mutta tällöin olisi tarpeellista soveltuvin tavoin varmistua siitä, ettei käsittelyä tallenneta. Tarpeen painavuuteen vaikuttaisi käsiteltävän asian laatu.

5 luku Riita-asian vireillepano ja valmistelu

15 d §. Pykälä kumottaisiin tarpeettomana. Valmisteluistunnon pitäminen etäyhteyksiä käyttäen olisi mahdollista ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 16 §:n nojalla. Asianosaisen etäosallistumisesta säädettäisiin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:n yleissäännöksessä. Nykytilasta poiketen valmisteluistuntoa ei enää olisi mahdollista pitää pelkän puheyhteyden välityksellä. Tiettävästi tällä tavoin toimitettuja valmisteluistuntoja ei ole käytännössä juuri ollut. Vaikka kuvayhteys ei sinänsä olisikaan valmisteluistunnossa välttämätön, tarvetta erityissäännökselle ei tästä syystä ja etäyhteyksien kehittymisen vuoksi enää ole.

Pykälän kumoaminen merkitsisi samalla sitä, että etäyhteyksin toimitettavassa valmisteluistunnossa sovellettaisiin jatkossa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella.

Sitä, milloin kysymys on poissaolosta ja milloin esimerkiksi teknisestä viasta, käsitellään jäljempänä 12 luvun 8 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

12 luku Asianosaisista

8 §. Pykälän *4 momentista* poistettaisiin sanat ”toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona”. Muutos merkitsisi sitä, että kutsuista, pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista 12 luvussa säädetty soveltuisi jatkossa myös tilanteeseen, jossa suulliseen käsittelyyn osallistutaan teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen muualta kuin viranomaisen luota.

Tuomioistuimeen kutsutun henkilön kannalta tuomioistuimen kutsu merkitsee ennen kaikkea velvollisuutta olla saapuvilla. Jos etäyhteys ei toimisi teknisen vian tai lähinnä henkilön oman osaamattomuuden vuoksi, asianosaisen ei voitaisi katsoa olleen poissa. Käytännössä selvitystä teknisestä viasta ei olisi tarpeen osoittaa. Poissaoloseuraamusten käyttäminen rajoittuisi siten ensisijaisesti niihin tilanteisiin, joissa tuomioistuimeen kutsuttuun henkilöön ei saataisi määrätynä aikana mitään yhteyttä muullakaan tavoin, esimerkiksi puhelimitse. Tällöin olisi yleensä syy olettaa, että kysymys ei ole teknisestä viasta, vaan asianosaisen passiivisuudesta.

Yksittäistapauksessa tuomioistuin voisi kuitenkin myös muulloinkin päätyä siihen, että etäyhteydellä osallistumaan kutsuttu asianosainen ei ole täyttänyt velvollisuuttaan olla saapuvilla, vaikka häneen saadaan yhteys puhelimitse. Jos tuomioistuin pitää todennäköisenä, että kysymys ei ole esimerkiksi aidosta teknisestä ongelmasta tai osaamattomuudesta vaan pyrkimyksestä viivästyttää tai estää käsittelyn toimittaminen tai välttyä todistamiselta, pakkokeinon tai poissaoloseuraamuksen tuomitseminen on perusteltua. Näin voi olla silloinkin, jos henkilö ei syystä tai toisesta ole etäyhteyksien äärellä. Poissaoloseuraamus voitaisiin tarvittaessa tuomita silloinkin, jos etäyhteyden välityksellä kutsuttu asianosainen pyrkii täyttämään kutsun toisella tavalla, esimerkiksi saapumalla paikalle tuomioistuimeen. Tämä olisi kuitenkin tuomioistuimen harkinnassa.

Tuomitessaan poissaoloseuraamuksen tai pakkokeinon tilanteessa, jossa osallistuminen etäyhteydellä ei onnistu, tuomioistuimen olisi kirjattava ratkaisun perusteluihin tai pöytäkirjaan ne toimet, joita se on tehnyt henkilön tavoittamiseksi. Näin muutoksenhakutuomioistuimella olisi tarvittaessa edellytykset arvioida sitä, onko poissaoloseuraamuksen tai pakkokeinon tuomitsemiselle ollut riittävät perusteet.

Pakkokeinojen käytössä olisi kuitenkin itsestään selviä rajoituksia. Henkilöä ei esimerkiksi voitaisi määrätä tuotavaksi istuntoon muualle kuin tuomioistuimeen tai muuhun viranomaiseen.

Pykälän 5 *momentti*, jossa valmistelustunnot on rajattu pykälän soveltamisalan ulkopuolelle, kumottaisiin. Valmistelua koskeva erityissäännös (5:15d) kumottaisiin, ja asianosaisen osallistuminen valmisteluun etäyhteyden välityksellä jäisi pykälän yleisten säännösten varaan. Valmistelun toimittamisesta etäoikeudenkäyntinä säädettäisiin 2 luvun 16 §:ssä.

Momentti korvattaisiin säännöksellä, joka mahdollistaisi sen, että riita-asian asianosaisen läsnäolo- ja osallistumisoikeus voitaisiin erityisestä syystä toteuttaa etäyhteyden välityksellä. Tämä koskisi kaikkia oikeudenkäynnin vaiheita.

Ehdotettu muutos vastaisi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:ään ehdotettua muutosta, minkä vuoksi pykälän soveltamisessa voitaisiin noudattaa sitä, mitä on jäljempänä mainitun pykälän yhteydessä lausuttu. Riita-asiassa pykälässä tarkoitettu määräys voitaisiin kuitenkin antaa jossain määrin kevyemmin perustein kuin rikosasiassa. Toisaalta riita-asiassa tarve määräyksen antamiseen ilmenisi oletettavasti huomattavasti rikosasiaa harvemmin.

Koska pakkokeinolaissa ei ole erityissääntelyä asianosaisen osallistumisesta, pakkokeinoasioissa sovelletaan yleislakina oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännöksiä. Ehdotettu momentti soveltuisi siis myös pakkokeinoasioihin. Vaatimusta erityisestä syystä olisi sovellettava ottaen huomioon etäyhteyksien käyttämisen sääntelykokonaisuus. Niinpä asioissa, joissa oikeudenkäynti voitaisiin ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 16 §:n mukaan pääsääntöisestikin toteuttaa etäoikeudenkäyntinä, johdonmukaista olisi, että asianosaisen osallistumisoikeus voitaisiin toteuttaa etäyhteyden välityksellä hänen tahdostaan riippumatta käytännössä muita asioita matalammalla kynnyksellä. Esimerkiksi päivystysluonteisessa pakkokeinoasiassa olisi yleensä pidettävä selvästi tarpeettomana sitä, asianosainen kuljetetaan osallistumaan käsittelyyn istuntosaliin. Tarkoitus ei muutoinkaan olisi, että asianosaiset jatkossa osallistuisivat pakkokeinoasioiden käsittelyyn nykytilaa useammin istuntosalista käsin.

14 luku Asian käsittelystä oikeudessa

6 §. Pykälään lisättäisiin 2 momentti, jonka mukaan istunnosta poistettavalle asianosaiselle olisi tarjottava mahdollisuus osallistua asian käsittelyyn etäyhteydellä, jos se on mahdollista. Näin on käytännössä useimmiten menetelty ilman varsinaista säännöstäkin.

Säännös merkitsisi sitä, että istunnosta poistettavalle asianosaiselle olisi yleensä osoitettava esimerkiksi tuomioistuimesta tila, josta hän voi jatkaa osallistumista asian käsittelyyn etäyhteyden välityksellä. Näin ei kuitenkaan tarvitsisi menetellä, jos etäyhteyden tarjoaminen asianosaisen käyttöön ei olisi jostakin syystä mahdollista. Syy tähän voisi olla myös poistamismääräyksen antamiseen johtanut käyttäytyminen. Se, voitaisiinko käsittelyä tällaisessa tilanteessa jatkaa, jäisi tuomioistuimen harkintaan.

17 luku Todistelusta

41 §. Pykälän *4 momenttia* muutettaisiin siten, että oikeudenkäynnissä kuultavan poissaolon seuraamuksista ja heihin kohdistettavista pakkokeinoista säädettyä voitaisiin noudattaa täysimääräisesti myös silloin, kun kuuleminen tapahtuu etäyhteydellä. Tämä toteutettaisiin kumoamalla momentin ensimmäinen virke. Muutos merkitsi sitä, että esimerkiksi todistaja voitaisiin kutsua kuultavaksi etäyhteydellä sakon uhalla riippumatta siitä, kuullaanko hänet viranomaisen luota vai muualta. Pakkokeinot eivät jatkossakaan koskisi asiamiehiä tai esimerkiksi syyttäjiä.

Kun etäyhteydellä tapahtuva kuuleminen ei onnistu, tuomioistuimen olisi pakkokeinoja ja poissaoloseuraamuksia harkitessaan otettava huomioon edellä 12 luvun 8 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitut seikat. Tarkoitus ei olisi, että esimerkiksi uhkasakkoa tuomittaisiin maksettavaksi, jos kuuleminen ei ole onnistunut teknisen vian johdosta. Jos henkilöllä ei ole valmiuksia tulla kuulluksi omilta laitteiltaan, häntä ei tulisi kutsua kuultavaksi etäyhteydellä muutoin kuin viranomaisen luota. Harkittaessa erityisesti pakkokeinon tuomitsemista merkitystä olisi myös määrättävän pakkokeinon luonteella. Esimerkiksi vapauteen kohdistuva pakkokeino edellyttäisi tuekseen tukevia perusteita.

52 §. Pykälä uudistettaisiin kokonaan. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin todistelun vastaanottamisesta videoyhteyden kautta. Nykyisestä sääntelystä poiketen videoyhteyden käyttämiselle ei asetettaisi muita edellytyksiä kuin se, että se olisi soveliaista. Pääsääntö olisi edelleen, että kuultava tulisi henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäyntiin. Tuomioistuimella olisi kuitenkin laaja harkintavalta poiketa tästä pääsäännöstä.

Soveliaisuusharkinnassa tuomioistuimen tulisi ottaa huomioon samat tekijät kuin voimassa olevan lain perusteella. Soveliaisuusharkintaa tehdessään tuomioistuimen tulisi viime kädessä punnita tilannetta kokonaisuudessaan (HE 190/2002 vp s. 27). Kysymys olisi tapauskohtaisesta kokonaisuudesta, jossa merkitystä on yleensä ainakin todistelun merkityksellä, videokuulemisen käyttämisestä saatavilla hyödyillä ja säästöillä ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksilla. Kuultavalla voisi olla este saapua paikalle, jolloin kysymys olisi lähinnä pääkäsitteilyn siirtämisestä aiheutuvien haittojen punninnasta. Toisaalta kysymys voisi olla myös paikalle saapumisesta aiheutuvien kustannusten ja siitä saatavien etujen suhteuttamisesta toisiinsa. Todistelun vastaanottaminen videoyhteyden välityksellä ei saisi ilman painavaa perustetta heikentää tuomioistuimen käytössä olevan todistelun laatua. Erityisen hyvin kuuleminen etäyhteyksillä sopisi asiantuntijoiden kuulemiseen.

Kumottavaksi esitetyt nykyisen lainkohdan mukaiset lisäedellytykset voisivat edelleen saada merkitystä soveliaisuusharkinnassa. Henkilökohtainen kuuleminen ei kuitenkaan olisi pääsääntöisestä tarpeen pelkästään kertomuksen uskottavuuden arvioimista varten. Kertomuksen uskottavuuden arvioiminen on pääsääntöisesti yhtä hyvin mahdollista myös silloin, kun kertomus otetaan vastaan videon välityksellä.

Käytännössä videokuulemista käytettäisiin yleensä kuultavan pyynnöstä. Estettä ei kuitenkaan olisi sille, että tuomioistuin olisi asiassa aloitteellinen ja määräisi viran puolesta henkilön kuulemisesta videoyhteyttä käyttäen, viime kädessä vaikka vastoin kuultavan tai tämän nimeäjän tahtoa. Toisaalta kuultavalla ei myöskään olisi oikeutta tulla kuulluksi videon välityksellä tai saada perusteltua päätöstä tällaiseen vaatimukseensa, vaan kuulemisessa noudatettava menettely olisi tuomioistuimen harkinnassa. Asianosaisen kantaa ei olisi kaikissa tapauksissa tarpeellista tiedustella harkittaessa todistajan tai asiantuntijan kuulemista videoyhteyttä käyttäen, koska kertomuksen vastaan ottamisella videon välitykselle ei olisi vaikutusta sen näyttöarvoon. Rajatapauksissa soveliaisuusharkinnan kannalta olisi kuitenkin perusteltua tiedustella asianosaisten kantoja ainakin keskeisimpien todistajien ja asiantuntijoiden osalta. Tässä suhteessa

merkitystä olisi myös asian laadulla ja sen merkityksellä asianosaisille. Etäyhteyden käyttämisen tilanteet poikkeavat käytännössä toisistaan, eikä kaikkiin tilanteisiin soveltuva yleistä sääntöä kuulemisen tarpeellisuudesta ole mahdollista antaa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kuulemisesta ilman näköyhteyttä. Kysymys olisi samasta asiasta, jota nykyisessä säännöksessä tarkoitetaan puhelimen käyttämisellä. Terminologinen muutos perustuisi siihen, että puhelimen välityksellä voidaan nykyään välittää kuulemisen yhteydessä myös kuvayhteys.

Nykyisen säännöksen rakenteen vuoksi videokuulemisen lisäedellytysten kumoaminen synnyttää tarpeen säätää erikseen ilman näköyhteyttä tapahtuvan kuulemisen edellytyksistä. Vanhastaan on katsottu, että tuomioistuimen edellytykset arvioida kertomuksen uskottavuutta ovat tällaisessa kuulemisessa heikommat kuin kuva- ja ääniyhteyttä käytettäessä (HE 190/2002 vp s. 32). Tämä johtopäätös voidaan jossain määrin kyseenalaistaa ottaen huomioon, että vallitsevan oikeuspsykologisen käsityksen mukaan henkilötodistelun luotettavuutta ei voida juurikaan perustaa henkilön puhetavasta, ilmeistä ja eleistä taikka tunnereaktiosta oikeudenkäynnissä tehtävien havaintojen ja vaikutelmien varaan, vaan suurempi merkitys on kertomuksella itsellään, kuten sen keskeisen sisällön johdonmukaisuudella, realistisuudella ja muuttumattomuudella sekä yksityiskohtien runsaudella (KKO 2021:5, kohta 21). Sinänsä voidaankin pitää jossain määrin epäselvänä, kuinka perusteltua on tehdä ero puhelin- ja videokuulemisen käyttöalassa kertomuksen uskottavuuden arvioimisen kannalta.

Videokuulemiseen liittyy kuitenkin piirteitä, jotka puoltavat sen laajempaa käyttämistä. Ainakin viranomaisen luota toteutettava videoyhteys tarjoaa käytännössä laadukkaamman ja toimintavarmemman ääniyhteyden kuin kuuleminen kuultavan omaa puhelinlaitetta käyttäen. Puheyhteyttä täydentävä kuvayhteys vähentää väärinymmärryksien mahdollisuutta. Todistelun laatu on näin ollen yleensä parempi videolla kuultaessa. Viranomaisen luota otettava videoyhteys varmistaa käytännössä paremmin sen, että kuultava pystyy paremmin keskittymään kuulemiseensa kuin häntä puhelimella kuultaessa, kun mahdolliset häiriötekijät suljetaan kuulemistilanteen ulkopuolelle. Videoyhteys tarjoaa lisäksi paremmat mahdollisuudet varmistua kuultavan henkilöllisyydestä ja esimerkiksi kuulemistilanteen asianmukaisuudesta, mihin liittyy painostuksen puuttuminen ja tarvittaessa myös kuulemistilanteen luottamuksellisuus.

Momentti olisi teknisesti muotoiltu eri tavoin kuin voimassaoleva säännös, mutta asiallisesti se ei merkitsisi kovin suurta muutosta. Kuten nykyäänkin, ilman kuvayhteyttä tapahtuvan kuulemisen edellytyksenä olisi kaikissa tilanteissa se, että tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Kohtien 1—3 edellytykset olisivat asiallisesti vastaavat kuin nykyään, eikä niillä ole tavoiteltu muutosta oikeustilaan. Edellytyksiä olisi siten sovellettava korkeimman oikeuden voimassa olevan säännöksen soveltamista koskevien esitöiden ja ennakkoratkaisujen (mm. HE 190/2002 vp s. 32, KKO 2007:82, KKO 2013:68, KKO 2014:78) mukaisesti.

Momentin 4 kohta olisi uusi. Siinä säädettäisiin poikkeuksesta, jonka mukaan tuomioistuin voisi kuulla istunnosta pois jäänyttä henkilöä ilman kuvayhteyttä. Säännös ei laajentaisi niitä edellytyksiä, joilla henkilöt voidaan kutsua tällä tavoin kuultavaksi, vaan sitä sovellettaisiin vasta, kun henkilö ei ole noudattanut hänelle annettua kutsua. Se soveltuisi tilanteisiin, joissa henkilö on kutsuttu kuultavaksi henkilökohtaisesti. Merkitystä ei olisi sillä, onko kuulemisen tarkoitettu alun perin tapahtuvan etäyhteyden välityksellä. Kysymys saattaisi olla siitä, ettei puhelinkuulemisen edellytysten olisi arvioitu täyttyvän tai sitten siitä, ettei puhelinkuulemistä olisi pyydettykään. Säännös mahdollistaisi sen, että tällä tavoin kuultavaksi kutsutun henkilön jäädessä pois oikeudenkäynnistä tuomioistuin voisi harkita, voidaanko kuultava vallitsevassa tilanteessa kuulla puhelimitse sen estämiseksi, että käsittely olisi muutoin peruutettava tai sitä olisi lykät-

tävä, ellei kuultavan nimennyt asianosainen luopuisi hänen kuulemisestaan. Kysymys olisi tapauskohtaisesta harkinnasta, jossa tuomioistuimen olisi punnittava vastakkain yhtäältä todistelu mahdollisen laadun heikkenemistä puhelinkuulemisen myötä ja toisaalta asian käsittelyn viivästyisestä aiheutuvia haittoja.

Keskeisellä merkityksellä tarkoitettaisiin momentissa samaa kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 27 §:ssä. Sen tyhjentävä ja yleispätevä määrittäminen ei ole mahdollista. Yleisesto ottaen keskeinen merkitys tarkoittaisi sitä, että kertomus saattaa ennalta arvioituna olla ratkaiseva. Arvio olisi tehtävä etukäteen käytettävissä olevien tietojen ja kertomukselle nimettyjen todistelu-teemojen perusteella. Tähän liittyisi käytännössä epävarmuutta. Prosessinjohtoon kuuluisi sen keskusteluttaminen, miten asianosaiset arvioivat kertomuksen merkitystä ja säännöksen soveltamisen edellytyksiä. Jos kuulemisen aikana tai sen jälkeen osoittautuisi vastoin ennalta arvioitua, että kertomuksen merkitys muodostuu keskeiseksi, kuulemista ei olisi tällaisessa tilanteessa tarpeen uusida. Vapaan todistusharkinnan periaatteiden mukaisesti jäisi tapauskohtaisesti ratkaistavaksi, onko kertomuksen antamisella ilman kuvayhteyttä tällaisessa tilanteessa vaikutusta sen näyttöarvoon.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin ehdottomasta kiellosta kuulla ilman näköyhteyttä alle 15-vuotiasta tai henkisesti häiriintynyttä henkilöä. Tällaisen henkilön kuuleminen ei oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 27 §:n 1 momentin mukaan ylipäätään ole mahdollista, ellei kuulemisella ole asian selvittämiseksi keskeinen merkitys, jolloin kuuleminen näköyhteyttä ei olisi usein muutoinkaan soveliasta. Lisäksi tällaiseen kuulemisen toteuttamiseen liittyy käytännössä merkittäviä riskejä, joiden vuoksi kuulemista ilman näköyhteyttä.

Sen sijaan nykytilasta poiketen ei olisi enää kiellettyä kuulla puhelimitse henkilöä sen vuoksi, että hän on erityisen suojelun tarpeessa, kuten nykyisen 17 luvun 52 §:n 2 momentin kohdissa 4 ja 6 säädetään. Tuomioistuimen olisi kuitenkin pystyttävä vakuuttumaan siitä, ettei kuultavan kertomukseen pyritä vaikuttamaan häntä painostamalla.

Pykälän 4 momentin sisältämä vaatimus menettelyn kontradiktorisuudesta puhe- tai videoyhteyttä käytettäessä on sinällään itsestään selvä ja sen tarpeellisuus on siksi kyseenalainen. Väärinkäsitysten välttämiseksi lainkohtaa ei kuitenkaan esitetä kumottavaksi.

Etäyhteyksien käyttämiseen liittyy kysymys ulkomailta tapahtuvista kuulemisista. Oikeustilaa ei ole tarkoitus muuttaa niiden osalta. Todistelun vastaanottamisesta ulkomailta säädetään erikseen (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 60 §). Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on katsottu, että kuultavan ollessa ulkomailla oikean menettelytavan valintaan vaikuttaa muun muassa se, onko kysymys vapaaehtoisesti tapahtuvasta kuulemisesta, rikos- vai siviiliasista ja Suomen kansalaisen vai vieraan valtion kansalaisen kuulemisesta (EOAK/1941/2020). Kuulemiset voivat perustua erilaisiin oikeudellisiin instrumentteihin. EU-valtioiden (paitsi Tanskan) välillä sovelletaan riita-asioissa todisteluasetusta (EU) 2020/1783, jonka nojalla todistelupyynnö lähetetään suoraan vastaanottavan EU-valtion toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Pohjoismaiden kesken sovelletaan sopimusta oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (SopS 26/1975), joka on kuitenkin Ruotsin ja Suomen välisissä suhteissa toissijainen todisteluasetukseen nähden. Lisäksi riita-asioissa voidaan soveltaa Haagin todistelusopimusta (SopS 37/1976). Kuultaessa henkilöä etäyhteydellä on lisäksi otettava huomioon se, että eri valtiot suhtautuvat eri tavoin heidän alueellaan olevien henkilöiden kuulemiseen.

7.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

5 luku   Syytteen vireillepanosta

10 a §. Pykälä kumottaisiin. Asianosaisen osallistuminen rikosasian valmisteluun etäyhteyksien välityksellä jäisi 8 luvun 13 §:n yleissäännöksen varaan. Valmistelun toimittamisesta etäoikeudenkäyntinä säädettäisiin oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 16 §:ssä.

7 luku Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

14 a §. Pykälä kumottaisiin. Muutoksen perustelut ovat vastaavat kuin 5 luvun 10 a §:n kumoamisen perustelut. Jatkossa myös etäyhteyksillä toimitettavassa valmisteluistunnossa voitaisiin soveltaa säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella.

8 luku Asianosaisista

13 §. Pykälän 4 momenttiin tehtäisiin vastaava muutos kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:n 4 momenttiin.

Pykälän 5 momentti korvattaisiin uudella säännöksellä. Voimassa olevan 5 b luvun 2 §:n 1 momentin mukaan syyttäjän ja vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Etäyhteyden käyttäminen rinnastetaan 8 luvussa henkilökohtaiseen läsnäoloon 13 §:n 3 momentin nojalla, mutta mainitun pykälän 5 momentissa on erikseen rajattu tunnustamisoikeudenkäynti 13 §:n soveltamisalan ulkopuolelle. Asianosaiset eivät siis nykytilassa saa osallistua etäyhteyksiä käyttäen tunnustamisoikeudenkäyntiin. Pykälää muutettaisiin siten, että tunnustamisoikeudenkäynti voitaisiin käydä etäyhteyksien välityksellä. Etäyhteyksien käyttäminen olisi mahdollista kaikille asianosaisille ja myös tuomarille, jos ehdotetut oikeudenkäymiskaaren 2 luvun säännösten edellytykset täyttyvät.

Muutos toteutettaisiin kumoamalla pykälän nykyinen 5 momentti. Ensimmäisen virkkeen kumoaminen tarkoittaisi sitä, että etäyhteyden käyttäminen tunnustamisoikeudenkäynnissä jäisi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun yleissäännöksen varaan. Toisessa virkkeessä olevan viittauksen kumoaminen merkitsisi sitä, että etäyhteyden käyttäminen rikosasian valmisteluissa jäisi pykälän yleisten säännösten sekä ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 16 §:n yleissäännöksen varaan. Tältä osin muutos olisi sama kuin riita-asioissa.

Pääsääntönä myös tunnustamisoikeudenkäynneissä säilyisi se, että kaikki asianosaiset osallistuvat oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin. Tästä poikkeaminen olisi yksin tuomioistuimen ratkaistavissa, eivätkä asianosaiset voisi siitä keskenään sopia. Etäyhteyden käyttäminen olisi tuomioistuimen harkinnassa, kuten muissakin asioissa.

Tunnustamisoikeudenkäyntejä koskevassa soveliaisuusharkinnassa huomioon otettaisiin ensinnäkin samat seikat kuin muissakin asioissa. Lisäksi huomiota olisi kiinnitettävä mahdollisuuksiin varmistua tunnustamisoikeudenkäynnissä kontrolloitavista seikoista, erityisesti suostumuksen pätevydestä. Jos asiaa käsittelevällä tuomarilla olisi aihetta esimerkiksi vastaajan iän tai terveydentilan perusteella epäillä sitä, ymmärtääkö vastaaja asian ja antamansa tunnustuksen merkityksen, vastaajan osallistuminen etäyhteyksien välityksellä ei olisi soveliasta.

Mainittujen seikkojen huomioiminen perustuu siihen, että tuomioistuimen velvollisuutena tunnustamisoikeudenkäynnissä on lähinnä kontrolloida vastaajan tunnustamisen oikeellisuus, aitous, vapaaehtoisuus ja pätevyys sekä suostumus menettelyyn (HE 58/2013 vp s. 25, 30-31 ja 35). Nykylainsäädännön sisältämä vaatimus asianosaisten läsnäolosta istuntosalissa tuomioistuimessa ilmentää ajattelua siitä, että varmistuminen mainituista seikoista onnistuu käytännössä paremmin, jos vastaaja on henkilökohtaisesti läsnä tuomioistuimessa. Se on myös omiaan korostamaan tuomioistuintarkonrollin merkitystä. Oletukselle ei kuitenkaan ainakaan kaikissa tilan-

teissa ole vakuuttavaa perustetta. Tuomioistuimella on yleensä yhtä hyvät mahdollisuudet arvioida tunnustamisen oikeellisuus, aitous ja vapaaehtoisuus myös videoyhteyden välityksellä. Kun käytännössä kuuleminen tapahtuisi toisen viranomaisen luota ja kun vastaajalla on tunnustamisoikeudenkäynnissä pääsääntöisesti avustaja, voidaan pitää varsin vähäisenä riskiä siitä, että ulkopuolinen henkilö voisi epäasiallisesti vaikuttaa oikeudenkäynnissä annettavaan tunnustamiseen voimakkaammin videon välityksellä tapahtuvan osallistumisen yhteydessä kuin vastaajan ollessa läsnä istuntosalissa tuomioistuimessa. Jossain määrin epäjohdonmukaista olisi, jos tunnustamisoikeudenkäynnissä ei voitaisi videoyhteyden välityksellä varmistua tunnustuksen aitoudesta, kun hovioikeudet jatkossa arvioivat kaiken suullisesti vastaanotetun näytön pääsääntöisesti videotallenteelta.

Jos tunnustamisoikeudenkäynnin aloittamisen jälkeen ilmenisi, että osallistuminen etäyhteyksillä ei vastoin aiemmin asiassa tehtyä arviota olisikaan soveliaista, tunnustamisoikeudenkäyntiä voitaisiin tällöin lykätä 6 luvun 10 §:n ja 5 b luvun 1 §:n 1 momentin nojalla.

Jos vastaaja ja syyttävä osallistuvat oikeudenkäyntiin videoyhteydellä, ei olisi edellyttää myöskään tuomarin osallistuvan oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin sen enempää kuin muissakaan asioissa. Käsittelyn julkisuus ja yleisön mahdollisuus seurata oikeudenkäyntiä turvattaisiin kuten muissakin etäoikeudenkäynneissä.

Voimassa oleva 5 momentti korvattaisiin uudella säännöksellä, joka mahdollistaisi sen, että asianosainen määrättäisiin vastoin hänen tahtoaan osallistumaan oikeudenkäyntiin etäyhteyksien välityksellä. Tämä edellyttäisi erityistä syytä. Säännös vastaisi ehdotettua oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:n 5 momenttia.

Nykyinen lainsäädäntö lähtee siitä, että asianosaisen oikeus olla läsnä asiansa käsittelyssä ja osallistua siihen toteutetaan asianosaisen niin vaatiessa istuntosalissa. Tämän taustalla on erityisesti tosiasiallisten osallistumisoikeuksien turvaaminen. Koska videoyhteydet ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana merkittävästi kehittyneet, läsnäolo- ja osallistumisoikeuden toteutuminen ei enää edellytä oikeutta olla nimenomaisesti istuntosalissa. Voimassa olevassa lainsäädännössä etäyhteydellä osallistuminen onkin nimenomaisesti rinnastettu henkilökohtaiseen läsnäoloon (ROL 8:13.3). Ehdotettua 5 momenttia sovellettaisiin silloin, kun asianosainen haluaisi tulla paikalle istuntosaliin, mutta olisi erityisiä syitä määrätä, että hänen läsnäolo-oikeutensa toteutetaan etäyhteyksiä käyttämällä. Tämä voitaisiin tehdä niin, että asianosaisen pyyntö saada tulla paikalle istuntosaliin evätään, ja hänelle tarjotaan mahdollisuus osallistua etäyhteyden välityksellä. Asianosainen voitaisiin myös määrätä osallistumaan etäyhteyksien välityksellä, jos hänen osallistumisensa oikeudenkäyntiin on tarpeellista.

Säännöksessä tarkoitettu erityinen syy olisi käsillä esimerkiksi silloin, kun oikeudenkäyntiin osallistuvien turvallisuus tai oikeudenkäynnin järjestys edellyttävät asianosaisen läsnäolo-oikeudesta poikkeamista. Konkreettisia viitteitä turvallisuuden vaarantumisesta ei edellytettäisi. Pakollinen etäosallistuminen tulisi kysymykseen esimerkiksi tilanteessa, jossa asianosaisen läsnäolon istuntosalissa arvioidaan merkitsevän turvallisuusriskiä. Pakollisesta etäosallistumisesta voitaisiin määrätä myös esimerkiksi silloin, kun on uhka siitä, että asianosainen pyrkisi läsnäolonsa turvin painostamaan muita asianosaisia tai asiassa kuultavia henkilöitä. Oikeudenkäynnin järjestyksen turvaamisesta voisi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun odotettavissa on, että asianosainen saattaa istunnossa käyttäytyä tavalla, jonka vuoksi asiassa olisi annettava oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 §:ssä tarkoitettu määräys. Perusteltua ei ole, että tällaisessa tilanteessa asianosaisella olisi ehdoton oikeus tulla henkilökohtaisesti paikalle käsittelyyn.

Erityinen syy voisivat olla myös vangin kuljettamisesta tai vartioimisesta aiheutuvat poikkeukselliset kustannukset, jotka eivät ole järkevässä suhteessa läsnäolosta saatavaan mahdolliseen

lisäarvoon. Tyypilliset vankikuljetuskustannukset eivät olisi säännöksessä tarkoitettu erityinen syy, vaan kustannuksien olisi oltava huomattavia asian laatuun ja merkitykseen nähden. Se, että esimerkiksi asianomistaja tai todistaja haluaa välttää mahdollisuuden vastaajan kohtaamisesta istuntosalissa tai istuntopaikalla, ei olisi säännöksessä tarkoitettu syy, vaan tällaisessa tilanteessa olisi ennemmin perusteltua kuulla tällaista henkilöä itseään etäyhteyden välityksellä.

Säännöstä sovellettaessa olisi otettava huomioon, että rikosasian vastaajalla on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön perusteella yleensä oikeus olla läsnä ensimmäisen asteen suullisessa käsittelyssä. Muutoksenhakuasteessa tämä oikeus ei ole yhtä korostunut (Saknovskiy v. Venäjä, 2.11.2010, kohta 96). Tämä merkitsee sitä, että rikosasian vastaajan vaatiessa saada olla läsnä istuntosalissa erityiselle syyille olisi käytännössä asetettava korkeammat edellytykset käräjäoikeudessa kuin hovioikeudessa. Läsnäolo-oikeus voitaisiin kuitenkin tarvittaessa käräjäoikeudessa toteuttaa etäyhteyksien avulla. Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön perusteella asianosaisen läsnäolo oikeussalissa ei ole päämäärä itsessään vaan väline kokonaisuutena arvostellen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin varmistamiseksi (Golubev v. Venäjä, 9.11.2006). Vastaajan puolustautumisoikeuksien toteutumiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota, jos hänen ei sallittaisi olla läsnä istuntosalissa. Monipäiväisessä käsittelyssä riittävää voisi myös olla se, että vastaajan sallitaan olla läsnä istuntosalissa esimerkiksi yhtenä päivänä.

Ehdotettu säännös selventäisi sitä, että asianosaisen ei voisi estää oikeudenkäynnin toteuttamisesta ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 16 §:n mukaisena etäoikeudenkäyntinä vaatimalla saada olla läsnä istuntosalissa. Kun asianosaisen oikeus tulla istuntosaliin evätään, suullinen käsittely voidaan edellytysten täytyessä toimittaa etäoikeudenkäyntinä. Näin ei kuitenkaan tarvitsisi menetellä, vaan muut asianosaiset, ratkaisukokoonpano ja yleisö voisivat olla oikeudenkäynnissä tavalliseen tapaan istuntosalissa.

Ehdotuksen mukainen määräys voitaisiin antaa myös kesken suullisen käsittelyn, jolloin asianosainen voidaan määrätä poistettavaksi istuntosalista oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 §:n nojalla. Kun käsillä on myös asianosaisen etäosallistumista puoltavia syitä, ainakin pidemmissä pääkäsittelyissä harkittavaksi voisi tulla myös se, tulisiko asianosaisen sallia tulla paikalle osaksi aikaa, esimerkiksi häntä itseään kuultaessa.

Kun asianosaisen pyyntö saada osallistua oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin evätään, se, onko asianosaisella velvollisuus osallistua oikeudenkäyntiin, ratkeaisi sen nojalla, miten asianosainen on kutsuttu oikeudenkäyntiin. Tarvittaessa tuomioistuin voisi määrätä asianosaisen tuotavaksi osallistumaan oikeudenkäyntiin etäyhteyden välityksellä viranomaisesta käsin.

Määräyksestä olisi annettava perusteltu päätös, jos asianosainen sitä vaatii. Päätökseen ei olisi oikeutta hakea erikseen muutosta. Mikäli muutoksenhakuaste katsoo, että määräyksen antamisen edellytykset eivät ole täyttyneet, virhe alemman asteen menettelyssä olisi useimmin korjattavissa sallimalla asianosaisen osallistua käsittelyyn istuntosalissa muutoksenhakuasteessa tai järjestämällä niin sanottu pikkupääkäsittely hovioikeudessa asianosaisen kuulemiseksi.

Säännös koskisi rikosasioita. Se ei koskisi pakkokeinolain mukaisia asioita.

Säännöksen soveltamisessa olisi otettava huomioon unionin oikeus ja sen kehittyminen. Syyttömyysolettamadirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/343 eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä) 8 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään. On katsottava, että tämä oikeus voidaan toteuttaa etäyhteyden välityksellä. Unionin

tuomioistuin ei ole toistaiseksi lausunut asiasta. Mahdollista on, että unionin tuomioistuin täsmentää säännöksen tulkintaa vireillä olevissa asioissa C-285/23 ja C-760/22. Samankaltainen määräys on lapsidirektiivissä (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/800 rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä), jonka 16 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on oikeus olla läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, ja toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta hän voi osallistua tehokkaasti oikeudenkäyntiin, muun muassa antamalla hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi ja ilmaista näkemyksensä.

7.3 Pakkokeinolaki

3 luku Tuomioistuinmenettely vangitsemisasiossa

6 §. Pykälän 4 momentissa oleva maininta etäyhteyksien käyttämisestä kumottaisiin samoin kuin muutkin pakkokeinolain etäyhteyksien käyttämistä koskevat säännökset. Pakkokeinoasioissa sovellettaisiin jatkossa asianosaisen osallistumisen osalta oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännöksiä, ja tuomarin etäosallistumisen osalta oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 15 ja 16 §:iä. Muutoksella mahdollistettaisiin oikeudenkäyntien toimittaminen etäoikeudenkäyntinä pakkokeinoasioissa. Käytännössä ei ole pidetty täysin selvänä, mahdollistaako nykyinen sääntely sitä. Tavanomaiset pakkokeinoasiat olisivat malliesimerkki tilanteesta, jossa etäoikeudenkäynti olisi tyypillisesti sovelias. Sama koskisi päivystysluonteisia pakkokeinoasioita.

Etäyhteyksien käyttäminen jäisi kuitenkin edelleen tuomioistuimen harkintaan. Tarvittaessa esitutkintaviranomaisten olisi tuotava vangittavaksi vaadittu tuomioistuimeen.

14 §. Pykälän 3 momentissa oleva maininta etäyhteyksien käyttämisestä kumottaisiin edellä todetuin perustein.

15 §. Pykälän 4 momentissa oleva maininta etäyhteyksien käyttämisestä kumottaisiin edellä todetuin perustein.

8 luku Etsintä

17 §. Pykälän 2 momentissa oleva maininta etäyhteyksien käyttämisestä kumottaisiin edellä todetuin perustein.

10 luku Salaiset pakkokeinot

43 §. Pykälän 2 momentissa oleva maininta etäyhteyksien käyttämisestä kumottaisiin edellä todetuin perustein.

7.4 Laki sakon täytäntöönpanosta

30 §. Pykälän 3 momentissa oleva maininta etäyhteyksien käyttämisestä kumottaisiin. Kumomisella ei tavoiteltaisi muutosta nykytilaan. Koska muuntorangaistuksen määräämistä koskeva asia käsitellään pykälän 1 momentin mukaan rikosasioiden oikeudenkäynnistä voimassa olevassa järjestyksessä, muuntorangaistusta asiassa tulevat sovellettaviksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun etäyhteyksien käyttämistä koskevat säännökset. Pykälän 3 momentin ensimmäinen virke ei merkitsisi poikkeusta niistä.

7.5 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

4 §. Pykälään lisättäisiin selvyuden vuoksi maininta siitä, että tiedot siitä, miten yleisö voi seurata etäoikeudenkäyntiä, olisivat julkisia. Tuomioistuinten päiväkohtaisten juttulistausten yhteydessä tulisi olla erikseen mainittuna kyseisenä päivänä toimitettavat etäoikeudenkäynnit sekä tapa, jolla niitä voi seurata.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Ehdotettaviin säännöksiin ei sisälly asetuksenantovaltuuksia, eikä niillä kumottaisi lakia alemman asteista sääntelyä.

9 Voimaantulo

Lakiehdotuksen olisi perusteltua tulla voimaan ilman aiheetonta viivytystä. Etäoikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamisen käytännön ratkaisujen valmistelemiseen olisi kuitenkin varattava muutamia kuukausia. Ehdotetaan, että lakiehdotus tulisi voimaan muutama kuukausi lain hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen, esimerkiksi 1.10.2024.

10 Toimeenpano ja seuranta

Lakiehdotuksen toimeenpano ei edellyttäisi erityisiä toimia.

Oikeusministeriö seuraa oikeudenkäyntimenettelyä koskevan lainsäädännön toimivuutta yleisellä tasolla.

11 Suhde muihin esityksiin

Esityksellä ei ole huomioon otettavia riippuvuuksia muista hallituksen esityksistä. Se ei myöskään liity valtion vuoden 2024 talousarvioesitykseen.

12 Suhde perustuslakiin ja sääntämisjärjestys

12.1 Johdanto

Esitys liittyy keskeisimmin perustuslain oikeusturvaa ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan 21 §:ään. Se on merkityksellinen myös julkisuutta koskevien perustuslain 12 §:n ja 21 §:n 2 momentin näkökulmasta.

Esitystä arvioidaan seuraavassa ensin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Tältä osin tarkastellaan erityisesti asianosaisen oikeutta osallistua oikeudenkäyntiin. Tämän jälkeen esitystä arvioidaan julkisuutta koskevien perustuslain säännösten valossa.

12.2 Oikeudenmukainen oikeudenkäynti

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin

mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin luetteloa oikeusturvatakeista ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Niihin kuuluvat myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklassa erityisesti rikoksesta syytetyille taatut oikeudet (HE 309/1993 vp s. 74) sekä Euroopan unionin oikeuden asettamat vaatimukset. Merkittävänä tulkintaohjeena on pidettävä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja, joilla on tulkintaa ohjaava vaikutus myös EU-oikeudessa. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut ovat sen vuoksi keskeisessä asemassa arvioitaessa ehdotuksen perustuslainmukaisuutta.

Se, millaisia vaatimuksia oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva 6 artikla menettelylle asettaa, vaihtelee sen mukaan, onko kysymys rikos- vai siviiliasiaista ja ensimmäisen asteen käsittelystä vai muutoksenhausta. 6 artiklan 3 kohdassa vahvistetaan jokaiselle rikoksesta syytetyille eräitä vähimmäisoikeuksia. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä onkin käytännössä pidetty tietyiltä osilta erillään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset rikosasioissa ja muissa asioissa. Lisäksi ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä on asetettu ensimmäisen asteen oikeudenkäynnille tietyjä erityisvaatimuksia suhteessa oikeudenkäyntiin muutoksenhakuasteessa.

Tuomioistuimen muun jäsenen kuin puheenjohtajan etäosallistuminen herättää kysymyksen siitä, täyttääkö tällainen oikeudenkäynti menettelyn välittömyydelle asetettavat edellytykset. Välittömyys kuuluu ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin erityisesti rikosasiassa (P.K. v. Suomi, 9.7.2002). Välittömyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että vastaajaa vastaan esitetty näyttö tulee esittää suullisessa käsittelyssä hänen ja asian ratkaisevan tuomarin läsnäollessa. Vastaava vaatimus on soveltuvin osin voimassa myös siviiliasiaissa, joskin heikompana (Pitkänen v. Suomi, 9.3.2004, 62). Ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ei ole kuitenkaan tehtävissä sellaista johtopäätöstä, että tuomarin etäosallistuminen itsessään heikentäisi välittömyysperiaatteen toteutumista.

Asianosaisen oikeus osallistua asiansa käsittelyyn kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ytimeen. Rikosasiassa ihmisoikeussopimuksen 6 artikla perustaa syytetyille oikeuden osallistua asiansa suulliseen käsittelyyn (Marcello Viola v. Italia, 5.10.2006, 52). Tämä ilmenee muun muassa siitä, että 6 artiklan 3 c–e alakohtien mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on vähimmäisoikeutena oikeus puolustautua henkilökohtaisesti, kuulustella todistajia ja saada maksutta tulkin apua. Näiden oikeuksien toteutuminen käytännössä edellyttää oikeutta osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin.

Ihmisoikeustuomioistuimella on kohtuullisen niukasti ratkaisukäytäntöä etäyhteyden käyttämisestä. Ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin vakiintuneesti katsonut, että asianosaisen osallistuminen voidaan toteuttaa videoyhteydellä, kunhan sille on hyväksyttävä syy ja menettely muutoin täyttää 6 artiklan asettamat vaatimukset (Marcello Viola, 5.10.2006, 72; Medvedev v. Venäjä, 27.6.2017, kohta 30; Bivolaru v. Romania [nro 2], 2.10.2018, 138-139). Asianosaisen läsnäolo istuntopöydässä on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta toivottavaa, mutta se ei ole päämäärä itsessään, vaan väline kokonaisuutena arvostellen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin varmistamiseksi (Golubev v. Venäjä, 9.11.2006). Lisäksi käytettävän etäyhteyden on oltava laadultaan sellainen, että osallistuminen on tosiasiaissa mahdollista ilman teknisiä ongelmia, ja sen on mahdollistettava luottamuksellinen yhteydenpito avustajan kanssa (Grigoryevskikh v. Venäjä, 9.4.2009, 83).

Toisaalta ihmisoikeustuomioistuin on vakiintuneesti katsonut, että läsnäolo-oikeus on yleisesti ottaen painavampi ensimmäisessä asteessa kuin muutoksenhakuasiaa käsittelevässä tuomioistuimessa (Saknovskiy v. Venäjä, 2.11.2010, 96). Täysin selvää ei ole, voidaanko asianosaisen, erityisesti rikosasian vastaajan läsnäolo-oikeus myös ensimmäisessä asteessa käytännössä toteuttaa vastoin hänen tahtoaan videoyhteyden välityksellä, kunhan muut videoyhteyden käyttämiselle asetettavat edellytykset täyttyvät (ks. em. ratkaisu, 98). Ehdotonta kieltoa tälle ei ole ratkaisukäytännöstä johdettavissa. Rikosasian vastaajan oikeutta olla läsnä oikeussalissa ensimmäisessä asteessa on kuitenkin pidettävä vahvana lähtökohtana, josta poikkeaminen edellyttää hyviä perusteita.

Jo nykyisen lainsäädännön mukaan on mahdollista poistaa asianosainen, myös rikosasian vastaaja asiansa suullisesta käsittelystä. Tämän ihmisoikeustuomioistuin on tietyin edellytyksin hyväksynyt (Idalov v. Venäjä, 22.5.2012, 175-177; Marguš v. Kroatia, 27.5.2014, 90-91). Tilapäisen poistamisen mahdollistaa myös syyttömyysolettamadirektiivin 8 artiklan 5 kohta. Asianosaisen oikeuksia parantaa se, jos hänelle tarjotaan tämän jälkeen mahdollisuus osallistua etäyhteyden välityksellä.

Riita-asioiden osalta ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että 6 artikla ei takaa oikeutta henkilökohtaiseen läsnäoloon vaan yleisemmän oikeuden esittää asiansa ja vaatimuksensa tehokkaasti ja vastapuoleen verrattuna tasapuolisin mahdollisuuksin tuomioistuimelle (Yevdokimov ja muut v. Venäjä, 16.2.2016, kohta 22; Jallow v. Norja 2.12.2021, kohdat 59-70). Johdonmukaista on siten katsoa, että riita-asioissa asianosaisen läsnäolo-oikeuden toteuttamisesta etäyhteydellä voidaan tarvittaessa määrätä matalammalla kynnyksellä kuin rikosasiassa. Toisaalta tarvettakin siihen esiintyy käytännössä harvemmin riita-asioissa.

Myös Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea on katsonut, ettei etäyhteyden käyttäminen itsessään välttämättä loukkaa YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen (KP-sopimus) 14 artiklaa. Loukkauksen kuitenkin muodostaa se, jos asianosainen on pyytänyt saada olla läsnä oikeussalissa ensimmäisen asteen käsittelyssä, ja tämä oikeus evätään vain käytännöllisiin syihin vedoten (CCPR/C/135/D/3736/2020).

Yhteenvedon voidaan todeta, että oikeustila ei ole täysin vakiintunut sen osalta, millä reunaehdoilla asianosaisen oikeus osallistua asiansa käsittelyyn voidaan toteuttaa etäyhteyksillä vastoin asianosaisen tahtoa. Unionin tuomioistuin ei ole antanut ratkaisua syyttömyysolettamadirektiivin tulkinnasta tästä näkökulmasta, ja ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö ei toistaiseksi mahdollista varmojen päätelmien tekemistä ottaen huomioon myös ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön kehittyvä luonne. Tähänastisen käytännön perusteella voidaan kuitenkin todeta, että asian erityispiirteillä sekä etäyhteyden käyttämisen syillä ja osallistumisen toteuttamistavalla on käytännössä merkittävä vaikutus siihen, täyttääkö menettely oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset. Missään asiaryhmässä tai tuomioistuimen asteessa ei ole ainakaan toistaiseksi katsottu olevan ehdotonta velvollisuutta toteuttaa asianosaisen osallistumisoikeus nimenomaan istuntosalista käsin hänen sitä vaatiessa. Ehdotettu joustava sääntelymalli jättää asian ratkaisevalle tuomarille runsaasti harkinnanvaraa ja mahdollistaa ihmisoikeustuomioistuimen ja unionin tuomioistuimen ratkaisujen kehittymisen huomioimisen. Esitys on näillä perusteilla perustuslain mukainen.

Oikeusturvaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu myös vaatimus oikeuden saataavuudesta ja ratkaisun saamisesta ilman aiheutonta viivytystä. Näiden oikeuksien toteutumista esitys olisi omiaan edistämään. Etäyhteyksien käyttämismahdollisuuksien laajentaminen on omiaan parantamaan oikeuden saatavuutta erityisesti silloin, kun osallistuminen istuntosalista käsin vaatisi matkustamista. Etäyhteyksiä käyttämällä voidaan myös ainakin yksittäisissä tapauksissa välttää asian ratkaisemisen viipyminen, joka aiheutuisi käsittelyn peruuttamisesta tai

soveliaan istuntosalin vapautumisen odottamisesta. Näiltä osin lakiuudistus edistäisi perusoikeuksien toteutumista.

12.3 Oikeudenkäynnin julkisuus

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeudenkäynnin julkisuus on ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan perustavanlaatuinen osa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiä. Julkinen oikeudenkäynti suojelee asianosaisia salassa ja vailla julkista tarkastelua annettavilta tuomioilta, ja se on tapa säilyttää luottamus tuomioistuimiin (Riepan v. Itävalta, 14.11.2000, 27; Sutter v. Sveitsi, 22.2.1984, 26). Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella pelkästään käsittelyn teoreettinen julkisuus ei ole riittävää, vaan oikeudenkäynnin seuraamisen on oltava myös käytännössä mahdollista, mikä edellyttää tietyissä tilanteissa tuomioistuimelta esimerkiksi aktiivista tiedottamista (Riepan v. Itävalta, 14.11.200, kohdat 29-31).

Oikeudenkäynnin julkisuuteen ei vaikuttaisi se, että osa tuomioistuimen jäsenistä osallistuisi käsittelyyn etäyhteydellä, kun puheenjohtaja osallistuu siihen istuntosalista käsin, koska yleisö voisi tällöin seurata oikeudenkäyntiä tavalliseen tapaan. Mahdollinen vaikutus julkisuuteen voisi syntyä ainoastaan, kun oikeudenkäynti toimitetaan etäoikeudenkäyntinä. Tällaisessa tilanteessa tuomioistuimen olisi taattava julkisuuden toteutuminen esimerkiksi järjestämällä tila, josta oikeudenkäyntiä voi seurata etäyhteyden välityksellä.

Ehdotuksella ei olisi vaikutusta oikeudenkäyntien julkisuuteen periaatteellisella tasolla. Oletettavasti käsittelyn julkisuus toteutettaisiin useimmiten sivusalin avulla. Koska sivusalit olisivat useimmiten tuomioistuinten tiloissa, käsittelyjen julkisuus ei myöskään käytännössä ainakaan heikentyisi. Sivusaleja voisi myös olla useita, ja sivusalin käyttäminen voisi parantaa yleisön tosiasiallisia mahdollisuuksia seurata oikeudenkäyntiä. Näin ollen vaikutukset yleisöjulkisuuden käytännön toteutumiseen saattaisivat käytännössä olla joko kielteisiä tai myönteisiä eri tilanteissa riippuen siitä, miten yleisöjulkisuuden takaavat ratkaisut käytännössä toteutetaan. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todettiin tavoin tuomioistuimen olisi toteutettava ratkaisut tavalla, joka ei ainakaan heikennä julkisuuden toteutumista käytännössä.

12.4 Johtopäätökset

Edellä esitetyillä perusteilla esitys on perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukainen. Lait voidaan siten hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Ehdotettu lainsäädäntö olisi merkittävä uudistus. Oikeudenkäyntiin osallistumista ja oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva lainsäädäntö on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen ydintä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja YK:n ihmisoikeuskomitea eivät ole antaneet ratkaisua, jossa olisi nimenomaisesti otettu kantaa kaikkiin esityksessä käsiteltäviin kysymyksiin. Näistä syistä ehdotuksesta olisi aiheellista pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 d §, sellaisena kuin se on laissa 422/2018,
muutetaan 12 luvun 8 §:n 4 ja 5 momentti sekä 17 luvun 41 § ja 52 §, sellaisena kuin ne ovat
12 luvun 8 §:n 4 ja 5 momentti laissa 422/2018, 17 luvun 41 § laissa 732/2015 ja 17 luvun 52 §
laeissa 11/2016 ja 732/2015,
lisätään 2 lukuun uudet 15—17 § ja niiden edelle uusi väliotsikko sekä 14 luvun 6 §:ään,
sellaisena kuin se on laissa 244/2006, uusi 2 momentti, seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

15 §

Tuomioistuimen jäsenen osallistuminen etäyhteyksien välityksellä

Tuomioistuimen kokoonpanon jäsenten on oltava suullisessa käsittelyssä läsnä istuntosalissa.
Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, muu tuomioistuimen jäsen kuin sen puheenjohtaja voi osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään (*etäyhteys*), jos siihen on aihetta ja jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi.

Tuomioistuimen jäsen ei voi osallistua etäyhteydellä suulliseen käsittelyyn oleskellessaan ulkomailla.

16 §

Etäoikeudenkäynti

Sen estämättä, mitä 15 §:n 1 momentissa säädetään, rikos- tai riita-asian suullinen valmistelu, pakkokeinolaissa tarkoitettun asian suullinen käsittely tai perustellusta syystä myös muun asian suullinen käsittely voidaan toimittaa niin, että puheenjohtaja sekä tuomioistuimen muu ratkaisukokoonpano ja asianosaiset osallistuvat siihen etäyhteydellä, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi.

17 §

Etäoikeudenkäynnin julkisuus

Meneteltäessä 16 §:ssä tarkoitettulla tavalla tuomioistuimen on taattava oikeudenkäynnin julkisuuden toteutuminen siten, että yleisö voi seurata suullista käsittelyä puhe- ja näköyhteyden välityksellä.

12 luku

Asianosaisista

8 §

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Jos asianosainen ei anna 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, tuomioistuin voi kuitenkin erityisestä syystä määrätä, että hänen osallistumisensa suulliseen käsittelyyn toteutetaan teknisellä tiedonvälitystavalla, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

6 §

Jos poistettavaksi määrätty on asianosainen, hänelle on varattava mahdollisuus osallistua oikeudenkäyntiin teknisellä tiedonvälitystavalla, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos se on mahdollista.

17 luku

Todistelusta

41 §

Jos kuulustelu toimitetaan etäyhteydellä, kutsussa on ilmoitettava 3 momentissa säädettyjen tietojen lisäksi, millä tavoin kuulustelu toimitetaan.

---

52 §

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään (*etäyhteys*), jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu kuuleminen voidaan toimittaa myös ilman näköyhteyttä, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi ja jos:

- 1) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä;
- 2) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn;
- 3) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa; tai
- 4) kuultava on jäänyt pois pääkäsittelystä eikä hänen henkilökohtaisella kuulemisellaan ole asian selvittämiseksi keskeinen merkitys.

Kuulemista ei kuitenkaan voi toimittaa ilman näköyhteyttä, jos kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt.

Asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kuultavalle kysymyksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 10 a § ja 7 luvun 14 a §, sellaisena kuin ne ovat laissa 423/2018, sekä
muutetaan 8 luvun 13 §:n 4 ja 5 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 423/2018, seuraavasti:

8 luku

Asianosaisista

13 §

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Jos asianosainen ei anna 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, tuomioistuimien voi kuitenkin erityisestä syystä määrätä, että hänen osallistumisensa suulliseen käsittelyyn toteutetaan käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 3 luvun 6 §:n 4 momentti, 3 luvun 14 §:n 3 momentti, 3 luvun 15 §:n 4 momentti, 8 luvun 17 §:n 2 momentti ja 10 luvun 43 §:n 2 momentti seuraavasti:

3 luku

Tuomioistuinmenettely vangitsemisasiossa

6 §

Vangitsemisvaatimuksen käsitteleminen

Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittavaksi vaadittu on tuotava tuomioistuimeen.

14 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.

---

15 §

Vangitsemisasiain uudelleen käsittely

Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.

8 luku

Etsintä

17 §

Erityistä kotietsintää koskeva tuomioistuinkäsittely

Erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen esittää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen

määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia ratkaistaan kuulematta henkilöä, jonka luona erityinen kotietsintä toimitettaisiin.

---

10 luku

Salaiset pakkokeinot

43 §

Menettely tuomioistuimessa

Salaista pakkokeinoa koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia on ratkaistava kiireellisesti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 30 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 30 §:n 3 momentti, sellaisena
kuin se on laissa 425/2018, seuraavasti:

30 §

Asian käsittely tuomioistuimessa

Maksuvelvollisen on osallistuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuulluksi. Jos maksuvelvollinen on laillista estettä ilmoittamatta poissa, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimen kansliaan.

5.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007)
4 § seuraavasti:

4 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus

Tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta, asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta samoin kuin asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot ovat julkisia. Jos suullisella käsittelyllä ei ole käsittelypaikkaa, tieto siitä, miten suullista käsittelyä voi seurata, on julkinen. Tuomioistuin voi kuitenkin 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa määrätä pidettäväksi salassa tiedon asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilöllisyydestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 d §, sellaisena kuin se on laissa 422/2018,
muutetaan 12 luvun 8 §:n 4 ja 5 momentti sekä 17 luvun 41 § ja 52 §, sellaisena kuin ne ovat
12 luvun 8 §:n 4 ja 5 momentti laissa 422/2018, 17 luvun 41 § laissa 732/2015 ja 17 luvun 52 §
laeissa 11/2016 ja 732/2015,
lisätään 2 lukuun uudet 15—17 § ja niiden edelle uusi väliotsikko sekä 14 luvun 6 §:ään,
sellaisena kuin se on laissa 244/2006, uusi 2 momentti, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

15 §

*Tuomioistuimen jäsenen osallistuminen
etäyhteyksien välityksellä*

(uusi)

*Tuomioistuimen kokoonpanon jäsenten on
oltava suullisessa käsittelyssä läsnä istunto-
salissa.*

*Sen estämättä, mitä 1 momentissa sääde-
tään, muu tuomioistuimen jäsen kuin sen pu-
heenjohtaja voi osallistua suullisen käsitte-
lyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa,
jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja nä-
köyhteys keskenään (etäyhteys), jos siihen on
aihetta ja jos tuomioistuin harkitsee tämän so-
veliaaksi.*

*Tuomioistuimen jäsen ei voi osallistua
etäyhteydellä suulliseen käsittelyyn oleskel-
lessaan ulkomailla.*

16 §

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Etäoikeudenkäynti

(uusi)

Sen estämättä, mitä 15 §:n 1 momentissa säädetään, rikos- tai riita-asian suullinen valmistelu, pakkokeinolaissa tarkoitetun asian suullinen käsittely tai perustellusta syystä myös muun asian suullinen käsittely voidaan toimittaa niin, että puheenjohtaja sekä tuomioistuimen muu ratkaisukokoonpano ja asianosaiset osallistuvat siihen etäyhteydellä, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi.

17 §

Etäoikeudenkäynnin julkisuus

(uusi)

Meneteltäessä 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla tuomioistuimen on taattava oikeudenkäynnin julkisuuden toteutuminen siten, että yleisö voi seurata suullista käsittelyä puhe- ja näköyhteyden välityksellä.

5 luku

5 luku

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

Riita-asian vireillepano ja valmistelu

15 d §

15 d §

Valmisteluistunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe-yhteys keskenään, jos tuomioistuin katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella ei sovelleta.

(kumotaan)

12 luku

12 luku

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Asianosaisista

8 §

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa *toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona.*

Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä valmisteluistunnossa säädetään 5 luvun 15 d §:ssä.

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

6 §

(uusi)

17 luku

Todistelusta

Asianosaisista

8 §

Teknisen tiedonvälitystavan käyttäminen

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Jos asianosainen ei anna 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, tuomioistuin voi kuitenkin erityisestä syystä määrätä, että hänen osallistumisensa oikeudenkäyntiin toteutetaan teknisellä tiedonvälitystavalla, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

6 §

Jos poistettavaksi määrätty on asianosainen, hänelle on varattava mahdollisuus osallistua oikeudenkäyntiin teknisellä tiedonvälitystavalla, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos se on mahdollista.

17 luku

Todistelusta

Jos 52 §:ssä tai 56 §:n 2 momentissa tarkoitettu kuulustelu toimitetaan viranomaisen luona, kuulusteluun voidaan soveltaa, mitä todistelutarkoituksessa kuultavan asianosaisen taikka todistajan ja asiantuntijan poissaolon seuraamuksista ja heihin kohdistettavista pakkokeinoista säädetään. Kutsussa on ilmoitettava 3 momentissa säädettyjen tietojen lisäksi, millä tavoin kuulustelu toimitetaan.

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuva teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos:

1) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn;

2) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa;

3) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä;

4) menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta;

5) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt; tai

6) rikosasiassa kuultava on muusta kuin 4 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu.

Jos kuulustelu toimitetaan etäyhteydellä, kutsussa on ilmoitettava 3 momentissa säädettyjen tietojen lisäksi, millä tavoin kuulustelu toimitetaan.

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuva tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään (*etäyhteys*), jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu kuuleminen voidaan toimittaa myös ilman näköyhteyttä, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos:

1) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä;

2) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn;

3) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa; tai

4) kuultava on jäänyt pois pääkäsittelystä eikä hänen henkilökohtaisella kuulemisellaan ole asian selvittämiseksi keskeinen merkitys.

Kuulemista ei kuitenkaan voi toimittaa ilman näköyhteyttä, jos kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt.

Asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kuultavalle kysymyksiä.

Edellä 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa voidaan kuulemisessa kuitenkin käyttää myös puhelinta.

Asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kuultavalle kysymyksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

2.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 10 a § ja 7 luvun 14 a §, sellaisena kuin ne ovat laissa 423/2018, sekä
muutetaan 8 luvun 13 §:n 4 ja 5 momentti, sellaisena kuin se on laissa 423/2018, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luku

5 luku

Asianosaisista

Asianosaisista

10 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos tuomioistuimien katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

(kumotaan)

7 luku

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

14 a §

Suullisen valmistelun istunto voidaan pitää myös puhelimitse taikka käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos tuomioistuimien katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi. Tällöin säännöksiä asian ratkaisemisesta asianomistajan poissaolon perusteella ei sovelleta.

(kumotaan)

8 luku

8 luku

Asianosaisista

13 §

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa *toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona*.

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään, ei sovelleta 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin. Teknisen tiedonvälitystavan käyttämisestä suullisen valmistelun istunnossa säädetään 5 luvun 10 a §:ssä ja 7 luvun 14 a §:ssä.

Asianosaisista

13 §

Mitä tässä luvussa säädetään kutsuista sekä pakkokeinoista ja poissaolon seuraamuksista, sovelletaan myös osallistumiseen suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa.

Jos asianosainen ei anna 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, tuomioistuin voi kuitenkin erityisestä syystä määrätä, että hänen osallistumisensa suulliseen käsittelyyn toteutetaan käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

3.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 3 luvun 6 §:n 4 momentti, 3 luvun 14 §:n 3 momentti, 3 luvun 15 §:n 4 momentti, 8 luvun 17 §:n 2 momentti ja 10 luvun 43 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

3 luku

**Tuomioistuinmenettely vangitsemisasi-
oissa**

**Tuomioistuinmenettely vangitsemisasi-
oissa**

6 §

6 §

Vangitsemisvaatimuksen käsitteleminen

Vangitsemisvaatimuksen käsitteleminen

Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä voidaan käyttää videoneuvottelua tai muuta soveltavaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsitteilyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittavaksi vaadittu on kuitenkin tuotava tuomioistuimeen.

Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittavaksi vaadittu on tuotava tuomioistuimeen.

14 §

14 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, määräjän pidentämistä koskevan asian käsitte-

---

Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.

---

lyssä voidaan käyttää 6 §:n 4 momentissa tarkoitettua teknistä tiedonvälitystapaa. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on kuitenkin tuotava tuomioistuimeen.

15 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä voidaan käyttää 6 §:n 4 momentissa tarkoitettua teknistä tiedonvälitystapaa. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on kuitenkin tuotava tuomioistuimeen.

8 luku

Etsintä

17 §

Erityistä kotietsintää koskeva tuomioistuinkäsittely

Erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen esittää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. *Käsittely voidaan myös toteuttaa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja nä-*

15 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.

8 luku

Etsintä

17 §

Erityistä kotietsintää koskeva tuomioistuinkäsittely

Erityistä kotietsintää koskevan vaatimuksen esittää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia ratkaistaan kuulematta henkilöä, jonka luona erityinen kotietsintä toimitettaisiin.

köyhteys keskenään. Asia ratkaistaan kuulematta henkilöä, jonka luona erityinen kotietsintä toimitettaisiin.

---

10 luku

Salaiset pakkokeinot

43 §

Menettely tuomioistuimessa

Salaista pakkokeinoa koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia on ratkaistava kiireellisesti. *Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.*

---

10 luku

Salaiset pakkokeinot

43 §

Menettely tuomioistuimessa

Salaista pakkokeinoa koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia on ratkaistava kiireellisesti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

4.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 30 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 30 §:n 3 momentti, sellaisena
kuin se on laissa 425/2018, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

3 luku

Muuntorangaistus

Muuntorangaistus

30 §

30 §

Asian käsittely tuomioistuimessa

Asian käsittely tuomioistuimessa

Maksuvelvollisen on saavuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuuluksi. Jos maksuvelvollinen on laillista estettä ilmoittamatta poissa, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimen kansliaan. *Jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi, asian käsittelyssä voidaan käyttää teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.*

Maksuvelvollisen on osallistuttava tuomioistuimen käsittelyyn, jos hän haluaa tulla kuuluksi. Jos maksuvelvollinen on laillista estettä ilmoittamatta poissa, asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Maksuvelvollinen voi ennen asian käsittelyä toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimen kansliaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

...

5.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007)
4 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Tiedot oikeudenkäynnistä

4 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus

Tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuinta, asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta samoin kuin asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot ovat julkisia. Tuomioistuin voi kuitenkin 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa määrätä pidettäväksi salassa tiedon asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilöllisyydestä.

2 luku

Tiedot oikeudenkäynnistä

4 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus

Tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuinta, asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta samoin kuin asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot ovat julkisia. Tuomioistuin voi kuitenkin 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa määrätä pidettäväksi salassa tiedon asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilöllisyydestä. *Jos suullisella käsittelyllä ei ole käsittelypaikkaa, tieto siitä, miten suullista käsittelyä voi seurata, on julkinen.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..